

Přítomnost

ROČNÍK XI

V PRAZE 17. ŘÍJNA 1934

Za Kč 2.—

Devalvace a co dál?

J. KOLOWRAT-KRAKOVSKÝ

Přítomnost a budoucnost

Z. SMETÁČEK

Revoluční pacifista o dnešním stavu pacifismu

Kam spěje SSSR?

EVŽEN ŠTERN

Po událostech marseilleských

F. PEROUTKA

Na dně

Také moudrost — Škodliví jasnovideci

Původnost českého výtvarného umění — Náročná technika

Proč jsou naši mladí tak bez naděje

Proč jsou kuchyně bílé a světlé ?

PRAVÝ JEN S PODPISEM

Poněvadž v čisté kuchyni možno vařiti opravdu dobře. Podle této zásady jsou také zařízeny Ceresové závody, zářivě světlé a vzdušné. Největší čistota — jest zde svrchovaným zákonem. Proto je lehce stravitelný rostlinný tuk Ceres u všech hospodyněk tak oblíben.

Ceres

ČISTÝ ROSTLINNÝ TUK

FÉNIX

životní pojišťovací společnost ve Vídni

Ředitelství pro republiku Československou
V PRAZE II, Lützowova ul. č. 7

Ředitelství pro Moravu:

BRNO, Běhounská ulice čis. 10

Fil. řed. pro Slovensko:

BRATISLAVA, Grösslingova 34

POJIŠŤUJE:

za výhodných moderních podmínek a soutěžných sazeb na život s lékařskou prohlídkou i bez ní, věna dítek a důchody.

Je mnoho pondělníků, avšak jen
PONDĚLNÍK LIDOVÝCH NOVIN
má přílohu Literární pondělí,
týdenní přehled literární tvorby,
Pražský film - Besídka - Nedělní sport

U všech dobrých knihkupců a ve všech
dobrých prodejnách novin za 80 haléřů

OBSAH 41. ČÍSLA PŘÍTOMNOSTI: B. PALKOVSKÝ: Lex Baťa ve světle rozumu. — E. KONRÁD: Napoleonových sto dní, čili Demokrat proti své vůli. — Ještě o daňových nedoplatcích. — Literatura pravá a literatura levá. — FRANTA KOCOUREK: Na dně. — Blahopřání Rooseveltovi. — Není na to peněz. — Zvolme komisi pro otázku komisi. — Proč ne „československý“? — Proč jsou naši mladí tak bez naděje? — Montáž ze sjezdu spisovatelů v Moskvě.

Přítomnost

za redakci **Ferd. Peroutka**
odpovídá

nezávislý týdeník

vychází ve středu v nakladatelství

FR. BOROVÝ V PRAZE II., NÁRODNÍ TRÍDA 18
Telefon číslo 390-51 až 54 — Účet poštovní spořitelny číslo 35.622
PŘEDPLATNÉ NA ROK Kč 100.—, NA PŮL ROKU Kč 50.—,
NA ČTVRT ROKU Kč 25.—, JEDNOTLIVÁ ČÍSLA Kč 2.—

Užívání nov. známek povoleno řed. pošt a tel. v Praze č. 13301-24-VI z 10/1 1924
Podací úřad Praha 25

TISKEM KNIHTISKÁRNÝ ORBIS, PRAHA XII., FOCHOVA TRÍDA 62

Devalvace — a co dále?

Devalvace nestačí.

Když vláda provedla devalvaci, mluvilo se ve veřejnosti o širokém plánu, který má býti přípravou pro oživení hospodářské a do kterého měly býti pojaty výhody devalvace. Zejména mluvilo se o tom, že teprve na základě výsledků devalvace je možné zlepšení také našich hospodářských poměrů s hlediska investičního a že celý rok 1934 bude ve znamení hospodářské regenerace, na základě tohoto širokého plánu. Je nesporné, že devalvace přinesla značnému výseku našeho hospodářství, v první řadě průmyslu exportnímu, velkou úlevu. Zlepšení naší hospodářské situace, které jest nesporné, můžeme přičísti z velké části právě devalvaci a exportní průmysl, pokud úspěšně na zahraničních trzích bojuje, musí tento skutek s povděkem konstatovati. Devalvace samotná však nestačí a jest třeba reorganisovati náš zahraniční obchod, jak shora tak i zdola úplně, aby bylo odvráceno jisté a bezpečné chudnutí celého národa.

Úspěchem devalvace bylo, že nedošlo k dalšímu smršťování zahraničního obchodu a že jsme na různých trzích získali určitý náskok oproti roku 1933; částečně je ovšem tento náskok kompensován většími zamrzými pohledávkami. Nejnižší bod našeho zahraničního obchodu byl dosažen v roce 1933, kdy celkový náš zahraniční obchod obnášel Kč 5.923,023.000.— oproti Kč 17.473,732.000.— v roce 1930, tedy o Kč 11.550,709.000.— méně.

Tragedie našeho exportu.

Jest nesporné, že tento úpadek zavinila světová krise, která drtivě zasáhla do zahraničního obchodu všech států. Nicméně jest však na pováženou, proč Československo, jako stát, který má poměrně levnou výrobu, kvalitně dobrou a v určitých předmětech na světovém trhu přímo vede, dostalo rány, které jsou v mnohých odvětvích větší, než obnáší průměr u jiných exportujících států. A zde nutno konstatovati, že málo států, průmyslově tak vyspělých jako Československo, na svůj export věnuje tak málo, jako právě my.

Převážná část našeho bývalého blahobytu, který byl příčinou přímo dynamického vývoje u nás a rostoucího blahobytu širokých vrstev, byl v první řadě způsoben exportem. Export nám dával ony závratné obnosy, které umožnily státu se skoro nezávislými kapitálově na cizině, repatriovati průmyslové účasti v cizích rukou, akumulovati vklady v neobyčejné výši a tím způsobiti plynulost peněžního trhu, která vyvolala mimořádnou investiční činnost, která pak byla s to, plně zaměstnávat průmysl a obory investiční, zejména stavební. Konec konců nutno také konstatovati, že bývalý blahobyt venkova, zejména malorolníků, nebyl způsoben cenami zemědělských produktů, nýbrž právě tím, že přímo nebo nepřímo své hlavní příjmy měli z činnosti v průmyslu neb živnostech. Nicméně mnoho lidí u nás bralo umírání průmyslu jako samozřejmou věc, podmíněnou změnami hospodářskými poměry a není

ještě daleka doba, kdy v novinářských člancích se psalo o tom, že budeme museti počítati s tím, že jako stát převážně exportní již v úvahu asi nepříjdeme. Bohudíky jest tato doba překonána a zejména jarní rozhodnutí vlády, přikročiti k devalvaci, ukázalo mnohým škarohlídům, že i v nejtěžších poměrech je možno, když se jen trochu věci napomáhá, získati úspěchy.

Devalvace byla ovšem jen opatřením pomocným, přechodným a neodstranila velké nedostatky naší obchodně-politické organizace, která úzasně zatěžuje celý náš hospodářský život. Je nutno, aby si naši směrdatní činitelé uvědomili, že bez dostatečného exportu není možné zdravé oživení. Teprve zvýšení exportu nám umožňuje vnitřní domácí investice, jelikož nám dává možnost bez obavy zvýšiti dovoz k nám. Aby se v této věci něco konkrétního učinilo, bylo přikročeno k zřízení exportního ústavu. Způsob, jakým tento ústav vstupuje do života, není však vhodný, aby způsobil podstatné zlepšení. To, čeho je třeba k velkorysému vzkříšení exportu, jest zřízení nikoliv nějakého podřadného ústavu, na který se budou ostatní ministerstva dívatí více méně s patra, nýbrž je nutno zřídití mocnou organizaci, která by byla součástí ministerstva zahraničí. V její čelo postavil by ministr zahraničí člověka, který by na základě své bohaté praxe a nezávislosti dával naprostou záruku zdárné práce. Není dobře možno, dáti v čelo takového ústavu někoho, kdo má již spoustu jiných funkcí, leda že by se všech dosavadních funkcí atd. zřekl, jelikož šéf této instituce bude míti v rukou snad nejdůležitější úřad a on bude s to, opatřiti práci a existenci pro 200.000 neb snad i více dnes zahálejších rukou a bude moci jediné zachrániti speciální průmyslové odvětví před pomalým, avšak jistým zánikem. Myslím, že mnohým vládním činitelům při zřízení instituce exportního ústavu nebyla tato věc jasná, nýbrž se myslelo, že se něco udělá, aby se neřeklo, že se nic nedělá.

Není dobře možno, aby otázky exportní byly vždy řešeny na druhém neb třetím místě a mnohdy neodborně a diletantsky. Nejsme státem, oplývajícím velikým kapitálem jako Anglie; náš nejcennější kapitál je práce, a je prvním úkolem vlády, aby se zejména starala o to, aby naše práce na mezinárodním trhu nepřicházela stále víc a více do pozadí. Mohlo by se zde namítnouti, že v éře liberalismu, která ještě stává, není dobře možno, aby stát zasahoval do exportních věcí přímo, to je ovšem názor naprosto falešný. Podnikatelé, dokud mohli nerušeně vyvážeti, zajisté z velké části všemožně využili příležitosti, aby práci svých závodů vyváželi do světa. Byly snad činěny výčitky, že čeští podnikatelé jsou příliš těžkopádní, nehybní, že se nedovedli na mezinárodních trzích uplatniti atd. Tyto výčitky vycházejí však většinou z kruhů osob méně informovaných, jelikož naopak možno tvrditi, že podnikatelé českoslovenští svou počáteční exportní těžkopádnost velmi rychle přemohli a dokud mohli, s výjimkou určité neschopné menšiny, která však nepotvrzuje pravidla, se drželi velmi statečně, o čemž také

svědčí ohromné přebytky naší obchodní bilance v minulých letech. Hradby různých druhů, které mají zahraničnímu obchodu překážeti a které všechny státy postavily ve větším neb menším rozsahu, znemožňují volnou směnu statků a je tudíž věcí státu, aby zde zasahoval a svému exportnímu obchodu ukázal cesty, jakými má postupovati a odbourávat překážky, které se mu se strany jiných států staví do cesty.

Exportní ústav patří k ministerstvu zahraničí.

Dnes je situace prakticky taková, že podnikatelé se vymlouvají na stát a obráceně a nastává zde nebezpečná situace, která přes počáteční úspěchy devalvace ohrožuje stále náš vývoz. I v dnešních svízelných poměrech je možno docílit značných exportních úspěchů, kdyby ministerstvo zahraničí se rozhodlo převzít celou činnost exportního ústavu, vládou navrženého, do svých rukou a kdyby ministr zahraničí pověřil vedením tohoto oddělení mimořádně kvalifikovanou osobu, jak bylo již shora naznačeno. Toto oddělení by jednak převzalo vysoce kvalifikované úředníky státní z oboru obchodně-politického, a doplnilo by toto oddělení také odborně kvalifikovanými osobami ze soukromé služby exportní. Tato cesta je nejlépe schůdná, jelikož za dnešních okolností není dobře možno oddělovati aparát obchodně-politický od aparátu zahraničně-politického. Exportní oddělení ministerstva zahraničí by mělo také tu velikou výhodu, že v otázkách vývozních by mu podléhal celý aparát našich vyslanectví v cizině, která, jsouce využita k účelům obchodně-politických prací, mohla by získati velké úspěchy.

Ve všech zemích, se kterými nepěstujeme žádnou čistou politiku, jako na př. s Jižní Amerikou a pod., může vyslanec a celý jeho štáb býti plně postaven do služby tohoto exportního oddělení ministerstva zahraničí, což dnes není, jelikož v mnohých případech zase se obnovuje jakýsi třídní rozdíl mezi vyslanectvím a konsulátem, a v různých případech dává vyslanec veškeré obchodní věci konsulovi, ač kdyby chtěl, mohl by tuto otázku vyřídit sám. Vládou navržený exportní ústav by ovšem z pochopitelných důvodů nemohl využití našeho obchodně-politického aparátu v cizině. Podle zákona má míti svoje vlastní korespondenty, což je ovšem jistě úplně zbytečné, jelikož v naší zahraniční službě je celá řada schopných lidí, kteří by rádi sloužili rozšíření vývozu naší práce, jen kdyby se to od nich žádalo.

Vůbec se zdá, že při zřízení exportního ústavu, nebylo směrodatným činitelům jasno,

co takový ústav má dělati.

Vždyť se exportnímu průmyslu jedná v první řadě o to, aby byla usnadněna mezinárodní směna statků, aby byly zmírněny předpisy kontingentní, devisové, platební, clearingové, celní atd. a tyto věci nemůže řešiti nějaký nový ústav, nýbrž patří to do okruhu naší zahraniční politiky. Případá mi to stejně, jako kdyby velká firma, místo aby zřídila vlastní exportní oddělení, svěřila tento export nějaké nově založené obchodní společnosti a ignorovala by, že ve vlastních řadách má množství velmi dobrých lidí.

Exportní oddělení ministerstva zahraničí by muselo však pracovati s úplně jinými zásadami, než jaké jsou dosud používány ve většině jiných států a musilo by přijíti s novými myšlenkami. Tak jako jednotlivec

má největší úspěch teprve tehdy, když přichází s novou myšlenkou, tak může stát pro své občany zjednatí výhody novou myšlenkou, která vybočuje ze stávajících vyšlapaných cest, které se v dnešní době staly neschůdnými.

Exportní oddělení ministerstva zahraničí by se ovšem nesmělo omeziti na práci papírovou.

Není dobře možno, aby na př. jeden referent měl celou Jižní Ameriku, jelikož velikost států Jižní Ameriky vyžaduje, až na malé výjimky, aby odborník se staral jen o jeden stát a tím by byl skutečným odborníkem. Takovým způsobem nedošlo by pak k tomu, co se stalo v roce 1933, že jsme dovezli z Chile zboží za 20 mil. Kč a vyvezli do Chile jen za 3 mil. Kč. Totéž platí také pro ostatní zámořské země, jako na př. Australii, Nový Zéland, jižní Afriku, Indii atd. Zde je třeba specialisace a rozhodně by nesla bohaté ovoce. Je nutno, aby takový referent byl v neustálém styku se svou zemí a s domácím průmyslem a aby v hospodářských otázkách mu podléhal příslušný vyslanec a ne jen konsul. Dnešní praxe přinesla s sebou tu nemilou okolnost, že několik vyslanců již se nechce starati o otázky obchodní, nýbrž převážně jen o politiku, jelikož zabývání se záležitostmi obchodními považují za méněcenné neb méně důležité a přenechávají tuto práci konsulům. Tento fakt ovšem není pravidlem a dříve, tak do r. 1925 vůbec neexistoval. Teprve od r. 1925 různí exponenti naší diplomacie začali dávati přednost tomuto způsobu oproti konkrétní obchodně-politické práci, čímž ovšem pouze následovali mnohé své kolegy jiných států, což našemu exportu rozhodně také nebylo na prospěch. Musím ovšem při té příležitosti konstatovati, že máme celou řadu hospodářsky výborně kvalifikovaných vyslanců, kteří mají o hospodářské otázky neobyčejný zájem, a kteří by byli neobyčejně cennou oporou pro novou exportní organizaci. Ony osoby ovšem, které by považovaly nadále zabývání se otázkami obchodními za nedůstojné diplomatického povolání, musely by udělati místo osobám povolanějším.

Zejména musel by přestatí neudržitelný stav, že mladý snaživý úředník zahraniční služby s velkou prací sestavuje pojednání o hospodářské situaci určité země, aby takové pojednání, do kterého onen úředník vložil celý zápal své mladé iniciativy, se měsíce válel v různých „zájmových korporacích“, jako na př. Svaz průmyslníků, Obchodní komora atd., aby tak celá práce onoho snaživého člověka byla neslavně pohřbena.

Exportní oddělení ministerstva zahraničí muselo by pracovati také psychologicky. Muselo by věděti, že náš průměrný podnikatel nerad čte haldy papíru, které dostává od své zájmové organizace. Zde je nutno, aby byl zjednan přímý styk mezi státním úředníkem a dotyčným podnikatelem. Na základě přímého styku mohla by pak býti podněcována pracovitost toho dotyčného podnikatele tak, že výsledek by musel býti záhy zřetelný.

Na konkrétním příkladě dokázal bych správnost tohoto tvrzení. Ohromný pokles exportu plzeňského piva není zcela odůvodněn, jelikož jde o předmět, který se v téže jakosti prostě nedá nahraditi a onen cizinec, který chce pít plzeňské pivo, si je dovede nalézt, nepůsobí-li mu to ovšem žádných zvláštních potíží. Prazdroj učinil snad vážnou chybu, že v době hroucení se zahraničního trhu koncentroval svoji práci na sloučení plzeňských pivovarů, při čemž jeho export dostal tak těžké rány, že se z nich jen stěží vzpamatuje. Ta-

kový úřad nemohl by klidně přihlížeti k tomu, aby výrobek, který je jakýmsi národním exportním předmětem, upadal v cizině pomalu v zapomenutí. Snažil se o odstranění obchodně politických překážek a po jich odstranění žádal by od závodu, aby podle toho jednal a ztracený trh zase získal. Exportní ofensiva není ovšem zadarmo, stojí peníze a značné peníze. Jsou to však peníze, které jsou pro státní celek nejlépe uloženy, jelikož zvýšení exportu dává záruku vyrovnaného státního rozpočtu a umožňuje velkorysý vnitřní trvalý pracovní program, který bez dostatečného exportu byl by pouze slaměným ohněm krátkého trvání.

Je ovšem nutno referenty tohoto nového oddělení dostatečně honorovati, dále bude nutno získati celou řadu kvalifikovaných osob z exportního průmyslu, aby své vědomosti věnovali celku, a aby příslušní referenti se svou zemí a dotyčným vyslanectvím nebyli pouze v písemném, nýbrž také osobním styku a za tím účelem zajížděli do zemí jim přidělených, aby shlédli situaci na místě.

Jen dokonalá a důsledná organizace bez improvisace může mítí pronikavý úspěch. Tím více platí toto pro otázku tak komplikovanou, jako je dnešní otázka vývozní. Vytvořením exportního oddělení v ministerstvu zahraničí sjednotila by se také veškerá exportní agenda v jedné ruce. Nové exportní oddělení by nahradilo dnešní národohospodářskou sekci, při čemž ovšem účinnost tohoto nového oddělení byla by mnohem větší.

Situace je dnes utvořená takového úřadu poměrně příznivá, jelikož hvězda autarktie již bledne a všem rozumným lidem je jasno, že chci-li prodávati, musím také kupovati. Kdybychom měli již dnes takovou mocnou exportní instituci, bylo by vyloučeno, aby na př. náš vývoz do Austrálie byl za rok 1933 o 50 mil. Kč menší než náš dovoz odtamtud. S Francií máme stále pasivní obchodní bilanci a s Německem hrozí clearingovou špičku, která by dnes zdaleka nebyla tak vysoká, kdyby se bylo zavčas počítalo se zvýšeným exportem do této země. Podobných příkladů je celá řada a není účelem této stati unavovati čtenáře uváděním příkladů dalších.

Umírající, dříve kvetoucí průmysl exportní a statisíce zahálějících rukou žádají, aby bylo jednou konkrétně hnuto s otázkou exportu a nikoliv jen formálně. Zahraničně obchodní politiku není možno decentralisovati, není možno, aby celá řada institucí a jiné ústavy pracovaly paralelně a ještě proti sobě, nýbrž je nutno, aby zde byl skvěle vybavený, jednolitý úřad, který by splnil to, co celý exportní průmysl od něho očekává. Výrok náměstka ministerského předsedy, že se musíme věnovati exportu, je mimořádně důležitý a jde nyní pouze o to, aby vláda svoje poznání také proměnila v konkrétní činy.

Jindřich Kolowrat-Krakovský.

poznámky

Po událostech marseilleských

Zavraždění jugoslávského krále a francouzského ministra zahraničí celkem neobjevilo žádný nový element neklidu a rozvratu, o kterém bychom nevěděli. Ukázalo však hrozivým způsobem, jak těsně pod povrchem dosud klidným se ukrývá chaos a jak snadno obvyklý ráz našich dnů by se mohl změnit v tragedii. Všichni rázem počítali, že žijí na sopce, a že to není

žádná fráze. Pokusili jsme se zde nedávno v článku „Kdy bude válka“ vyložit, že rozhodná chvíle pro mír nebo pro válku přijde teprve za několik let. Přes tento rozpočet mohly by však takové události, jako byla marseilleská, udělat čáru: rozvášněné státy mohly by se do války vrhnuti dříve, než na ni budou připraveny. To by bylo neblahé pro naši věc, poněvadž protiněmecké seskupení, v jehož nutnost a příchod věříme, není ještě hotovo. Práťelské styky italsko-francouzské, tato nezbytnost pro zajištění míru, teprve začínaly; Anglie se ještě nevyslovila jasně, na čí straně by stála, a to je druhá nezbytnost. Logika věci odkazuje válku do doby teprve pozdější; před náhodným výbuchem však nejsme chráněni. Nevíme, co při vyšetřování vše přijde najevo; někteří říkají, že pro blaho lidstva by bylo lépe, kdyby všechny okolnosti atentátu nebyly objeveny. Ale ať bude objeveno cokoliv, bylo by neštěstím, kdyby Jugoslavie v této situaci dělala pouhou citovou politiku rozčilení. Jak bylo řečeno, vznikl tento atentát v ovzduší shnilých odpadků národa, jsoucích v rukou cizí kverulandské (maďarské) vlády. Doufejme, že Společnost národů bude mítí tolik autority, aby tuto věc s maďarskou vládou sama k spokojenosti evropského svědomí vyřídila a aby to neponechávala pěstnímu právu. Jugoslavie se zatím zcela obdivuhodně drží na uzdě, ačkoliv její obyvatelstvo má vznětlivý temperament. Prokazuje tím cennou službu míru.

Říká se, že situace je neblaze podobna situaci v r. 1914, a jest to skutečně pravda. Přece však existuje podstatný rozdíl: generace r. 1914 byla téměř naivní ve srovnání s námi, pokud se týká toho, co věděla o válce. Vládnoucí r. 1914 nevěděli dobře, do čeho jdou. Měli v mysli celkem mírnou a omezenou podobu válek minulých, nevěděli nic o katastrofě, která přijde. Posice míru je nyní o to lepší, že nikdo si nyní v žádné zemi nedělá iluze o válce; zná se už těsná souvislost války a revoluce, ví se, že i vyhraná válka znamená hospodářskou katastrofu, k jejímuž překonání nestačí desetiletí. Ví se, že je tu i riziko zkázy úplné. Jsme poněkud chráněni tím, že dnes panuje mnohem větší strach před válkou než před dvaceti lety; ví se, že válka by způsobila téměř takové spousty jako mírný náraz naší země na jinou planetu. Riziko prohrané války je desetkrát nebo padesátkrát větší než bývalo. To vědí i ti, kdož jsou zcela naplněni útočným duchem, a sotva se odváží války, ve které nejsou vyhlídky zcela jasné. Nejsme chráněni před válkou, ale jsme snad chráněni aspoň před zcela lehkomyšlnou válkou.

Podle našeho názoru ani Alexandrova ani Barthouova smrt nemůže způsobit změnu v dosavadním politickém systému evropském ani v našich spojeneckých vztazích. To by bylo možno jen tenkrát, kdyby tento systém a tato spojení byly dílem náhodného rozmaru dvou mužů. Všichni víme, že tomu tak není. Jsou plodem logiky situace, situace dané tím, že se objevilo hitlerovské Německo. Jugoslavie bez Alexandra a Francie bez Barthoua nemohou změnit kurs, poněvadž ten — právě jako náš — je dán životními nezbytnostmi obou států.

— fp —

Také moudrost

Stanislav Nikolau využívá marseilleského atentátu ke štvání proti socialismu a píše v jednom fašistickém listě toto:

„Zvířecost politické chátrý zase se ozvala. Její heslo „Ubij!“ se zase uplatnilo a celý kulturní svět s hnusem se odvrací od lotra, který vystřelil smrtící rány na ty, kteří pracovali o mír v lidstvu. Pod vražovou rukou klesá král, jenž svou prozíravostí odhadl dobře rudou bestii, jenž změnil nebezpečí, jež plyne z dogmat sekty vrahů těch, kteří se stavějí proti vládě surovců. Tak hyne král, který vedl pevnou rukou svůj národ ze zmatků a bránil, aby bolševický jed nerozleptal duši. Slibme si v tomto bodu, že se vším hněvem se postavíme k té mezinárodní hydře sahající stále na hrdlo slovan-ských národů, nespokojující se s vražděním a ničením ruského národa, toužící i po ovládnutí jiných národů. Kdo se jim staví v cestu, toho odstraňují násilím. Nedávné spojení stoupců druhé a třetí internacionály ve Francii ukazuje, že obě půjdou spolu v rozsévání zla a krvelačnosti.“

Tolik Nikolau. Co by tomu však řekl Nikolau, kdyby někdo opíraje se o fakt, že atentátníci posledních let byli fašisté a používaje stylu Nikolauova, otiskl třeba takovýto článek:

Nacionalismem k bestialitě.

Zvířecost nacionalistické chátrý se ozvala. Jejich heslo „Ubij!“ se zase uplatnilo a celý kulturní svět s hnusem se odvrací od fašistického lotra, který vystřelil smrtící ránu na

ty, kteří pracovali o mír v lidstvu. Pod vrahovou rukou klesá král, jenž svou prozřavostí odhadl dobře krvelačnou bestii, která v parlamentě strhla své nacionální odpůrce a vyhnána ze země ve jménu separatistického nacionalismu dopouští se atentátu proti vlastní zemi. Tak hyne král, který chtěl mír. Musil zemřít, neboť podle mínění vlastenců je defaultismem chtít mír, neboť válka je hygiena lidstva, nehledě k tomu, že i přináší zisky vlasteneckým dodavatelům. Kdo se jim staví v cestu, toho odstraňují násilím. V. Hk.

Škodliví jasnovidci

V „Národní politice“ z 11. X. 1934, na straně 2 píše pan Borský: „... není známo nic bližšího ani o útočnickovi, ani o pozadí nebo o původcích zločinu...“ (týká se atentátu v Marseille). K tomu dodává: „... nejsou rozhodujícími dohady tam, kde musí mluvit a rozhodnouti jen nejsvědomitější vyšetření zločinu“ (sám soudí, že věk atentátníků svědčí o tom, že nejde o člověka svedeného a nastrčeného, nýbrž že jde asi o fanatika z kruhů, „kde střelení je zcela obvyklým a běžným projevem politickým“).

Na 3. straně téhož čísla „Národní politiky“ je tučný nadpis: „Kelemen byl asi členem bulharské makedonské organizace“.

Avšak v úvodníku na 1. stránce téhož čísla pan Nikolau jako jasnovidce v í, že „... oba přátelé československého národa a republiky hynou výstřely komunisty“. Dokonce už den předtím (10. X.), kdy bylo ještě méně známo než v den následující, kdy nebylo o útočnickovi známo úplně nic, na první straně „Národní politiky“ v ě ě l jiný jasnovidce, pan Bauer, že atentát spáchal ma ě a r s k ý komunist, a n a j a t ý cizím státem (samozřejmě i t a l s k ý m, jak bylo po lopatě naznačeno).

Následkem toho, jak víme z ostatních novin, policie musila chránit „čtvrt diplomatů“ před zástupem zfanatisovaných kluků, jichž „vlastenecký“ počin asi způsobil těžké bolení hlavy ministerstvu zahraničí.

Kdyby se i ukázalo (což je skoro vyloučeno), že aspoň jeden údaj těch jasnovidců je správný (dnes budeme už mít snad kontrolu), je jedno jisto: v době, kdy ti jasnovidci fanatizovali čtenáře, n i k d o neznal bezpečně ani jména, ani národnosti, ani politické příslušnosti atentátníkovy. Jde tedy prostě o vědomý výmysl, kterým jasnovidci nejrozšířenějšího deníku úmyslně štvou proti určitým státům, příslušníkům určitých národů a stran bez nejmenšího věcného podkladu, bez veš odpovědnosti. Oni nečekají se štváním až po zjištění skutečností, oni s tím štváním honem pospíchají, aby o tu možnost nepřišli, až se objeví fakta, odporující jejich výmyslům, jak je potřebují!

Tito páni denně živě informují tisíce čtenářů, jejich rozumy a názory přejímá tisíce lidí v národě, nejrozšířenější deník jítí národ. Proto má mít ministerstvo zahraničí mrzutosti?

A podívejte se, kolik takových žurnálů a žurnalistů máme! A proti tomu nikdo nevystoupí a nic nepodnikne? Hk.

Původnost českého výtvarného umění

Václav Špála hájí při otevření členské výstavy Mánesa ve svém proslavu české moderní umění výtvarné proti výtčkám nepůvodnosti. Jeho obhajoba je dobrá, je to velmi vtipný plaidoyer, ale využívá výhody přiznané obhájei, že smí být naprosto subjektivní. Konečně není zde nikoho, kdo by s konečnou platností mohl vynésti rozsudek.

Špála má pravdu v tom, že je lépe, je-li moderní umění ovlivňováno vedoucím uměním francouzským, než kdyby je ovlivňovalo nějaké umění kyčovitě. Ovšem v tom slově „vedoucí“ je už háček. Nebude sice mezi námi sporu o tom, kdo vede dnes francouzské umění, avšak celá řada dobrých lidí se na volbě Picassa, Mattisse, Deraina, neshoduje. Takové „ovlivňování“ má však své meze. Špála je uznává a připouští, že nám nemusí být vše zdravé a nutné, co se děje ve francouzském umění. Připouští, že prázdné napodobení nemá smysl a zrodí jenom mrtvý odraz, jakési paumění. Zde myslím je podstata sporu. To, co ještě Václav Špála a jeho přátelé připouštějí jako ovlivňování, odmítají jiní už jako prázdné napodobení. Rozhodně jsou přísnějšími kritiky ti, kdo žádají méně produkce, ale více kvality. Ti, kteří nemají rádi moderní umění, ti si jdou jinou cestou.

Vytýká se našemu modernímu umění nedostatek kritiky. Špála prohlašuje co nám nejde k duhu, pomijíme! Někdy se

však musí pominout i to, co člověku k duhu jde. Stanovisko Špálovo je trochu příliš materialistické.

Je správné, že výtvarné umění u nás je Popelkou, že celek se k němu chová macešsky. Na školách musí student znát kde jakého bezvýznamného literáta, ale o výtvarném umění a hudbě se nedoví nic. Školské návštěvy výstav jeví obyčejně trapnou neúčast, člověk cítí, že mládež je na výstavě jen proto, že musí. Nemůžeme se tedy divit, že průměrný studovaný člověk u nás nemá žádného poměru k výtvarnému umění, nemůže se opřít o nějakou pozitivní znalost, je zmaten směsicí názorů a jmen. Ve svém zmatku hledá východisko v obdivování plochého realismu a naturalismu, čím je libivěji transponován, tím má větší úspěch.

Nešlo však ani o poměr veřejnosti k výtvarnému umění, jako spíše o vztahy našich výtvarných umělců k cizím výtvarným projevům. Václav Špála pokládá dnešní generaci za neomylnější, než byla generace předcházející.

„Přes zdánlivou i skutečnou závislost našeho moderního umění na francouzském, díváme se na ně kriticky. Poznáváme, kde je kvalita a pravá výtvarnost. Uspořili jsme si mnohá bloudění a tápání, neděláme již chyb v hodnocení; přešli jsme různé druhořadé zjevy, které se v světovém umění uplatňovaly. Zatím co jinde v Evropě primární tvůrčí umění muselo dobývat si půdy celá léta ba desetiletí dlouhým ujasňováním, u nás se dávno vědělo o pravých osobnostech a tak jsme si uspořili mnoho zklamání a zavádivých cest a mohli jsme vyvinouti velké soustředění úsilí, které nebylo bez výsledků. Ještě generace před námi tápala dosti nejasně a přinášela i zjevy podřadné, jako Sidaner a Aman Jean a více jiných, kteří nic formálně tvůrčího neřikali. Dnes po letech se potvrzuje náš správný názor a výběr a že jsme měli hned jasno o pravých kvalitách, což bylo jistě k dobru našeho umění.“

V tvrzení „neděláme již chyb v hodnocení“ je mnoho velkáštví omluvitelného jen tím, že nová generace neměla ještě čas se zmýlit, respektive poznati své omyly. Slavíček i Preissler byli jistě umělci z boží milosti a při tom dovedli se nadchnout zjevy tak podřadnými, jako byli Worpstedt i Ludvík v. Hoffmann. Tento omyl nijak nezapírali. Je Špála tak přesvědčen o neomylnosti soudu mladé generace, že ví určitě, že se jim tam nevloudil nějaký moderní, lépe řečeno nejmladší Aman Jean nebo Sidaner? Tuto otázku nemůžeme dnes rozhodnouti. Starší generace jistě přeje mladé, aby měla více štěstí, a méně se mýlila. Při tom však je jisto, že nezáleží jen na tvůrčích umělcích „jak se zařídí“, musí si uvědomiti, že z cizího ducha nelze vytvořiti nic, co by bylo podstatné a mělo své oprávnění. Celá diskuse přišla trochu na scesti. Šlo o expozici československého umění v pařížské Míčovně a ta se asi obhájití nedá. PLÝ.

Náročná technika

O technice, která zabíjí život, je možno mluvit při d u b b o v á n í f i l m ů, jehož dvě ukázky straší tento týden v Praze, dvě ukázky, které, jak doufáme, jsou vlaštovkami, za nimiž nepřijde nové jaro. Hraje se totiž film Fedora Ozepa „Amok“, k jehož francouzským pohybům rtů byly podloženy české dialogy, a s ním současně Mc. Gowanův nezajímavý film kaubojský „Stezka smrti“, v němž nás překvapí šerifové i banditi divokého západu jazykem, češtině značně podobným, rovněž pomocí dubbingu dodatečně do filmu přikopírovaným.

Nehleďme tu k filmovým kvalitám Ozepova filmu „Amok“, které jsou velmi slabé, a připomínají spíše jeho nezdařeně „Bludičky Paříže“ nežli někdejší „Žlutou knížku“ či „Vraha Dimitrije Karamazova“. Námět Stefana Zweiga byl zfilmován už jednou jako němý film daleko lépe, třebaže s daleko menším nákladem než zde, kde si v pařížském atelieru vystavěl Ozep celou malajskou džungli, naplnil ji umělými masožravými květinami, jež požírají modely typických motýlů, pařížskými tanečnicemi s šikmo pomalovanými očima, a chladnými herci, kteří v deklamátorském slohu francouzské Comedie si odříkávají své 2 do vášně konstruované dialogy. Případ, jenž u Zweiga je opatrně zahalen minulostí a podává se jen jako reminiscence, jako vzpomínka, kterou si dva gentlemani vypravují na lodi, tento trapný případ otehotnění dámy ze společnosti mladým milencem, a její smrti po nezdařeném zásahu babou v obskurní uličce — staví Ozep přímo na plátno, nemá síly probudit v nás ani pochození ani sympatii pro podivína a poloblázná lékaře, jenž nejprve odmítne ji operovati a pak svrhne její rakev do moře. Novela, jež je naplněna typickou Zweigovou precizností a

zálibou v bizarnostech, určená svou stylistickou vybraností pro estetické čtenáře, je ovšem v populárním filmovém podání nesmyslem: tím větším nesmyslem, že se stala experimentem k podložení českého dialogu. Můžeme o této úpravě říci: operace se podařila a pacient je mrtev. Dubbing se podařil a film je mrtev. Překladatel Shakespeara, B. Štěpánek, vymyslel pro tento film dialogy s takovou pečlivostí, že jste ohromeni tím, že na většině míst skutečně není možno poznat, že tu někdo jiný otevírá ústa a někdo jiný dodává hlas. Vymyslel tu slova stejně dlouhá jako v originále a také stejně krátká, kde toho bylo třeba: technicky není prostě možno udělat věc dokonaleji. A přece je to absolutní prohra, protože proces dubbingu je nesmyslný, je odsouzen a priori ke ztroskotání, jako naprosto protiumělecký.

Bývaly doby, kdy se promítaly na plátně němé filmy bez hudby, a kdy před plátnem mluvčí parafrázoval děj slovním výkladem: „Teď vidíte, dámy a pánové, svůdce, jak si vykračuje z domu, jak kupuje kytičky růží, aby naivní slečnu docela opentlil. Teď vidíte, jak jí líbá ručku a ukazuje jí, aby s ním nastoupila do fiakru . . .“ To byla technika naprosto mimo-umělecká, přípustná, pokud obrazy nedovedly vyjadřovati všechno a dosáhnouti samy o sobě všeobecné srozumitelnosti: bylo to stejné, jako když ukazujete dítěti se slovním doprovodem v knížce obrázky, nebo když návštěvníkům anglicky mluveného filmu překládáte v titulcích dialogy osob, jimž by jinak nerozuměli. Nic z toho nemá s uměním nic společného, neruší však umělecké vnímání vlastního optického, nebo opto-akustického díla. Jakkmile onen mluvčí v primitivních dobách filmových počal sám mluvití přímé řeči, k němě se pohybujícím rtům jednajících osob, dopouštěl se tím již persifláže, přestal být pouhým interpretem, nýbrž počal zasahovati do uměleckého díla a rušiti je: třeba tam, kde při setkání se svedenou dezerou zvolal současně s matkou: „Nešťastné děcko, co jsi to učinila . . . Nechoď mi více na oči, neb jsi mne zneuctila . . .“ Docela stejně persifláže se dopouštějí i dnes filmoví distributoři, když jiným jazykem mluvený film dublují jinou řečí: na věci docela nic nemění, že interpreta před plátnem nahradili fotocelou a reproduktorem. Neboť v obojím případě technika zalhává svou pravou podstatu, podstatu pouhého dodatku, pouhého interpretování, a namlouvá nám podstatu jinou, vydává se za součást původního díla.

Divák je tu postaven do trapné situace, v níž je mu absolutně nemožné vnímání uměleckého díla pro nesoulad dvou různorodých složek, které při nejlepší vůli nemůže identifikovati. Divák ví s naprostou určitostí, že paní Marcella Chantalová nemluví ani slova česky, stejně jako Valerij Inkišinov (kterému filmové půjčovny u nás podle francouzské transkripce říkají zarytě „Inkišinov“) — divák ví, že obraz je přijímán v pařížském atelieru a dialog na Barandově, a tento rozpor dvou různorodých technických složek má ustavičně ve vědomí a nemůže se přes něj přenést, nemůže jej v mysli zceliti. Divák je ustavičně nutkán, aby postihoval nutné odchylky obou těchto technik, aby vyhledával okamžiky, kdy se otevírají ústa a nezní hlas, anebo kde zní hlas už dříve, než ústa byla vůbec otevřena. A těchto úchylek není absolutně možno se uvarovati: viděl jsem německy dubbovanou produkci americké firmy M. G. M., zhotovenou s největší technickou rafinovaností, a filmy působily tu absolutně stejně bizarně a nepřijemně. Americké firmy také od dubbování naprosto upustily. Dubbování neuznává technické vymoženosti přímo a poctivě, nýbrž jaksi zálučně, aby nám něco nalhávala: podobný postup se vždycky stší, prohřejuje se proti základní zásadě technického purismu. Dubbování patří svým duchem do oné doby, kdy štukatéři pracovali cukrářskými metodami při výzdobě stropů, kdy malíři pokojů malovali dřevěné táflování a látkové tapety barvami na zed, kdy se pokoje zdobily velkými vázami s umělými květinami, kdy se ze zrcadlového skla dělaly poháry tak, aby vypadaly jako ze stříbra a nočníky se zdobily japonskými malbami, aby vypadaly jako vázy na květiny. Dubbování je technická lež, technická nepoctivost, a zneužití techniky k podvodným cílům: zaslouží si toho posměchu, jemuž se neubrání žádný zdravý a upřímně reagující divák.

Ještě nápadnější, než při tomto „zdařilém“ příkladu dubbování „Amoka“, je to ovšem v případě druhém, u filmu „Stežka smrti“. Tam ponechali důmyslní producenti všechny tabulky a nápisy v angličtině, lidi však všechny nechávají mluvit česky: na vývěsním štítu se to píše „Deadwood“ a vyslovuje se to „Les smrti“, jak nepohodlné pro tento divoký kaubojský národ. A jak je to od nich pohotově, jaký podivný linguistický fenomen, užívat jiného jazyka v písmu a

jiného v řeči. Toto dubbování je příkladem, jak by se asi „české verše“ záhy zhotovovaly, kdyby tento hrozný nápad u nás měl zobecněti: stařeček s bílým vousem tu hovoří mladickým hlasem, suroví bandité pijící whisky z konví mluví jasně melodickými tenory a za příčinou koloritu vyslovují policisté, jezdcí i lupiči Divokého západu své věty žižkovským akcentem, proplétající je šťavnatými „Well“, „Good-bye“ a „Hellou“. Je tu také plavá dívka, s křáplavě humorným spránem. Zvuk se tu v celku omezuje na střelbu z revolverů a dusot koní, a dusá i střílí se tu na štěstí daleko více, než se dialoguje: tyto dialogy však nejsou přesto vzorem nezdařilosti.

Bylo by třeba si všimnouti ještě jednoho nesouladu, k němuž dochází dubbováním cizích filmů: je to rozpor mezi skutečným, geograficky daným jazykem místa a jazykem filmu. U divadla je míra akceptované stylisace tak velká, že nás neudiví, mluví-li česky Kolumbus i domorodci nového světa, italský Romeo jako dánský Hamlet, Antonius i Kleopatra. Je prostě konvence, že divadlo k lokálnímu jazyku vůbec nehledí. U filmu však míra stylisace není daleko tak velká, fotografická reprodukce dodává každému, i hranému filmu dějového charakteru reportážnosti. To cítili největší režiséři dneška a Pabst ve svých „Kamarádech“ nechal mluvit Francouze francouzsky a Němce německy, stejně jako Duvivier ve filmu „Halo Berlín, zde Paříž“, že Victor Trivas ve svém „Niemandland“ nechal vojáky mluvit dokonce čtyřmi různými jazyky. To cítí i běžná produkce, takže v obyčejné detektivce mluví dnes pán k indickému sluhovi indicky a v „Karlů Havlíčkovi Borovském“ mluví rakouští úředníci německy. Při synchronisaci „Ben Hura“ a „Quo vadis?“ dokonce jednotlivých výkřiků davu bylo užito latinsky. Jestliže malajští domorodci mluví pojednou česky stejně jako se čeština stane dorozumivacím jazykem amerických kaubojů v roklích smrti, vzniká v divákovi pocit překvapení, pocit jakési nesrovnalosti. Jeho vnímání uměleckého díla je ještě znesnadněno: do vědomí se vtírá ustavičně vedle představy: tady někdo jiný mluví k obrazu někoho jiného — ještě druhá rušivá představa: tady se mi něco překládá do češtiny, místo originálu se mi dává náhražka. Technický proces tu vstupuje mezi diváka a příběh, a místo aby za sebou skrývala stopy, dere se tu technika náročně a křiklavě do popředí: technika zabíjí život.

Dubbování, která nám tu po prvé bylo předvedeno, je ještě jednou z mnoha možností, jak vyhnati zbytek inteligentních diváků už docela definitivně z kina. O.

politika

Zdeněk Smetáček:

Prítomnost a budoucnost svobody

Svoboda a svobody.

Klasické učení o svobodě je dnes v situaci dvojnásob těžké: je vystaveno nelítostným útokům stoupců autoritativních režimů a mezi vlastními příznivci nemá dost přesvědčených a — uijme nehezského slova — integrálních obhájců. To, co slyšíme od diktátorů, nás nikterak nemusí překvapovat. Shoduje se dokonale s jejich řemeslem, volají-li, že svoboda (těch druhých) není k ničemu a že má být zatracena. Měli bychom se však zamyslit nad těmi liberály, kteří jsou slovně a in abstracto pořad ještě plni nadšení pro svobodu, ale v praxi jsou ochotni z ní popustit tolik, že máme obavy, zdali jim vůbec ještě něco zbude. Slyšíme od těchto zvláštních obhájců řeč asi takovou: Svoboda jakožto zásada respektu k lidské osobnosti a jakožto víra v nutnost jejího plného rozvoje trvá neotřesená, ale instituce, v něž se tato víra vtělila, musí býti revidovány. Není nikde psáno, že obhájce obecné lidské svobody musí být také pro svobodu hospodář-

skou nebo pro nynější formu parlamentarismu, nebo že musí za každou cenu trvat na neztenčené svobodě projevu. — Zkrátka: svoboda vůbec (pokud možno s velkým S) budiž prý i nadále hájena, ale na drobných svobodách občanských tolik nezáleží. Ty prý jsou pravděpodobně překonány moderním vývojem lidské civilisace a proto nezbyvá, než je opustit.

Máme velmi živý dojem, že se v této argumentaci skrývá jakési nedorozumění. Mít jednu velikou Svobodu, ale žádné drobné svobody je asi tolik, jako být majetníkem velké bankovky, kterou vám nikdo nerozmění. Jste velkými boháči, ale můžete při tom umřít hladem. Někdy se to také vyjadřuje takhle: Záleží prý hlavně na tom, aby byla zachována svoboda „duchovní“; co se týče svobod politických, ty už se nějak oželí. Na neštěstí však jenom Bůh je pouhý duch, a ani ten se nespokojil s pouhou duchovností, nýbrž udělal nám svět k obrazu a podobenství svému. Od této pamětihodné události se jaksi vžilo přesvědčení, že duch, který se nějak neprojevuje ve viditelném světě, není k ničemu. Pro člověka, který se bohužel nemůže vysvléknout ze své tělesné existence, by to byla pramalá útěcha, kdyby ve svém duchu vládl svobodou jako král, ale kdyby v občanském životě ani nesměl projevit mínění, že by se mu jako ministr lépe líbil pan Procházka než pan Novák. Dejme tomu, že by tento duchovní velmož zatoužil dát z bohatství svého ducha okusit také jiným, a že by za tím účelem napsal knihu. Dal-li si však dříve vzítí všechny občanské svobody a není-li ta kniha po chuti vládnoucím, stačí pokyn praobyčejného censora, aby se poklady v ní ukryté nikdy neukázaly užaslým zrakům ostatního lidstva. Učiniv tuto zkušenost, shledal by patrně náš výtečník, že si svou duchovní svobodu může dát za klobouk.

Proto nedejme mnoho na mluvení o svobodě vůbec a na její zduchovňování, a držme se raději oněch drobných svobod, s nimiž můžeme něco prakticky počít. O tyto svobody se také v slavných dobách liberalismu bojovalo a na ně se myslelo, i když se mluvilo o svobodě v jednotném čísle. Kdo se tedy chová lhotejně k těmto svobodám, pomáhá zahrabávat svobodu vůbec, ať to sebe víc zastírá slovními obraty.

Tím však nejsou pochybnosti odstraněny. Ať už mluvíme v čísle jednotném či množném, základní otázka trvá: Je politická a hospodářská svoboda překonané stanovisko? Máme se jí držet anebo ji opustit?

Podívejme se na věc nejprve po stránce subjektivní. Budeme-li jen chvíli zkoumat své smýšlení a ohlédneme-li se trochu po smýšlení druhých, dojdeme brzy k závěru:

Vědomí svobody ještě žije.

A právem. Mějme si proti liberalismu cokoli, ale jeho lásku k svobodě mu nezazlívejme! Co bychom dnes byli, kdyby on si nebyl toto slavné heslo napsal na svůj prapor? Buďme jen upřímní a doznejme, že nás slovo svoboda podnes bere za srdce. Slyšíce jeho zvuk, pořád ještě přimíme záda a zvedáme hlavu jako veteráni při hlasu polnice. Což nejsme veterány liberalismu? Podívejme se jen na své sociální zřízení, proberme jeho instituce jednu za druhou — není jich velká část dílem a pozůstatkem liberalismu? A máme snad nějaký opravdový důvod, abychom to házeli šmahem do starého železa?

Obratme se však od hodnocení individuálního k hodnocení kolektivnímu. Stačí, všimneme-li si tu jen jediného příznačného faktu, totiž zeměpisného rozšíření komunismu. Komunism šel do boje nikoli pod praporem svobody, nýbrž s heslem nadvlády, diktatury dělnické třídy. A kde zvítězil? Jenom tam, kde nebylo liberálních tradic ani institucí a kde si poddaní nedovedli představit změnu vládní soustavy jinak, než jako nahrazení jednoho despotismu druhým. Ale všude tam, kde měl liberalism čas a příležitost hlouběji proniknout do mysli obyvatelstva a vytvořit občanské vědomí, všude tam komunism ztroskotat. Podobný důkaz je možno provést na zeměpisném rozšíření fašismu. Nejsou oba případy makavým dokladem toho, že vědomí svobody žije a také odolává?

Jde ještě o to, jak máme posuzovat další politický vývoj, zdali jako vývoj směrem k svobodě nebo směrem k nesvobodě. Až po léta 1918 a 1919, dobu osvobození malých národů, pádu mnoha monarchií, založení Společnosti národů, vzniku mnoha republik, nebudeme v pochybnostech — tendence k svobodě je zřejmá. Od pochodu na Řím však se táhnou léta krise, jejíž výsledek závisí patrně na tom, jak se my a ostatní národy rozhodneme. Od neutěšeného roku 1933 se situace poněkud vyjasnila v tom smyslu, že se fronty upevnily. Všecky plevy, jimž bylo souzeno odpadnout od živného zrna svobody, se pod tlakem diktátorského větru oddělily, a to, co zůstalo, je už, jak doufáme, ryzí hodnota. Také zkušenosti s diktaturami bezpochyby přimějí mnohé, aby se zase rozpomněli na pohrdané slovo s v o b o d a a našli v něm nový smysl. Věřme v civilisovanost národů a společněme, že se nedají trvale zotročiti jako stádo skotu.

Je však třeba vyrovnat se s velmi rozšířenou námitkou, kterou uplatňují fašisté a komunisté a která stručně zní:

Svoboda je buržoasní podvod.

Historicky vzato, znamenala prý tak zvaná svoboda libovůli a hrůzovládu buržoasie. Měšťanská třída se jí chopila jako hesla, ale jakmile byly uskutečněny její hospodářské požadavky, zájem o svobodu u ní zmizel. O nic takového, jako je svoboda, prý ve skutečnosti nikdy nešlo a nejde. Jde jen o mocenský boj společenských tříd. Buržoasie jej maskovala heslem svobody, ale proletariát budiž cynicky upřímný: ať se zná nepokrytě k tomu, že mu jde o moc a diktaturu. — Víme, kdo je autorem této kritiky — nikdo menší než Marx. Fašisté, pokud z toho něco opakují, se jenom přiučili od předmětu své nenávisti.

Tento marxistický a fašistický historism je v jedné věci nedůsledný: že chápe historicky jenom vnější osudy hesla svobody, ale nikoli také jeho vnitřní smysl. V tom je nehistorický. Bylo-li toto heslo náhodnými okolnostmi postaveno do zcela zvláštní historické situace, stalo-li se přes svou zamýšlenou obecnou platnost vyznáním jedné společenské třídy a ostatních nikoli, stalo-li se s ním zkrátka po vnější stránce něco, co jeho původci neočekávali — je nutno přiložit totéž historické měřítko i na to, co bylo heslem postupem doby míněno. Není tedy správné jen přirovnávat jeho počáteční, abstraktní formulaci s jeho konečným omezením na oblast jedné společenské třídy a škodolibě zjišťovat rozpor mezi úmyslem a výsledkem, nýbrž je třeba také zkoumat, jak historický proces měnil jeho vnitřní význam, a nevyvozovat z faktu, že počáteční

formulace nebyla hned uskutečněna, odsouzení celé zásady. Konkrétně řečeno: je třeba se ptát, co pozdější liberálové, takový John Stuart Mill, poučení novou politickou zkušeností, tímto heslem doopravdy mínili a jaký nový obsah se během času začal skrývat pod starým slovem. Žádná nová myšlenka se nikdy úplně neuskuteční, nýbrž mění se, často velice podstatně, stykem s historicky danou skutečností. Proč bychom právě u hesla svobody měli činit výjimku z tohoto obecného pravidla a vytýkat, že nesplnilo doslova to, co slibovalo? Bereme-li historicky jeho vnější osudy, budme důslední a číňme totéž i s jeho smyslem!

Budeme-li si takto počínat, pak asi sotva budeme překvapeni tím, že se nejdřív stala jeho nositelkou třída politicky nejvyspělejší, která se chystala převzít vedení společnosti, a že je naplnila svými okamžitými požadavky. Bylo pak docela logické, když se ho v počátcích socialismu začala ujímat další společenská třída a rozvádět je dále ve smyslu svých nových potřeb. A byl by se nad tím patrně jakživ nikdo nepozastavil, kdyby Marx nebyl otočil ideologickou frontu a nevyvodil nelogický závěr: Svobody se zneužívá, tedy budme proti ní.

Každé historické myšlení stůně na analogie. Marxism stůně na analogii mezi sociálními převraty od feudalismu ke kapitalismu a od kapitalismu k socialismu. Jenže tato analogie je pravděpodobně přehnaná. Kdežto při převratu od feudalismu ke kapitalismu šlo o vznik nové, t. j. městské a průmyslové civilizace, o zavedení celé nové životní soustavy, o přechod od zemědělského a řemeslnického primitivismu k výrobě tovární, která potom působila zpět na zemědělství, jde nebo půjde pravděpodobně při přechodu od kapitalismu k socialismu o převrat méně hluboký. Kapitalism i socialism oba sedí na téže větvi městské a průmyslové civilizace. Socialism nepřináší nový způsob výrob, nový civilizační typ. Lze sotva říci o kapitalismu, že po stránce výrobní techniky je dědicem feudalismu, zatím co lze beze všeho říci o socialismu, že je v tomto ohledu dědicem kapitalismu. (Socialisté to ostatně sami říkají.) Socialismu jde vlastně jen o právní úpravu kapitalistického hospodaření, nikoli o samu techniku výroby. Snad se bude za socialismu vyrábět a spotřebovávat víc a pracovat méně, ale nebude se ani vyrábět ani spotřebovávat ani pracovat jinak.

Socialism a svoboda.

Je-li tedy mezi kapitalismem a socialismem kontinuita technická, proč by neměla být i kontinuita ideologická? Proč by neměl mít socialism ctizádost, stát se uskutečnitelem svobody — opravdové a pravé svobody? Co na tom, že u něho bude slovo svoboda znamenat v mnohém ohledu něco jiného než v liberalismu? Myslíme-li historicky, nebudeme tím překvapeni. Nebudeme se divit ani bouřit, bude-li se ve jménu lidské svobody hlásat hospodářská reglementace, nebo bude-li se volat pro větší svobodu jedněch, po omezení libovůle druhých. To je prostě nový smysl slova svoboda, k němuž se slovo po mnoha historických proměnách vyvinulo. Jenom ten, kdo se bude pořád držet jeho slovní definice, kdo bude stále ještě v historii filologisovat, bude překvapen tímto stavem věcí. Dívejme se na to tak: staří liberální filosofové vyslovili heslem svobody jenom obecnou zásadu respektu k lidské osobnosti. Jakým způsobem my, jejich potomci, tuto zásadu technicky provedeme, je jiná otázka.

Každá generace podniká nebo má podnikat toto provedení na svou odpovědnost znovu. O každé musíme věřit, že to dělá s dobrou vůlí, i když také s nutnou dávkou omylu. Kdysi trpěli dětskou prací v továrnách a pak ji zakázali. Kdysi bojovali o svobodný trh a pak jej omezovali sdružováním výrobců a vylučováním vzájemné konkurence. Kdysi vymáhali volnost smluv a pak ji oklešťovali zákonitou ochranou dělnictva. Historie posledního století je plna takových příkladů. V kterém z nich zásada respektu k lidské osobnosti získala nejvíce? Tak jest se nám ptáti. Až si na otázku odpovíme a najdeme nebo vymyslíme ono opatření, které pomohlo nebo pomůže oné zásadě k nejvyšší míře uskutečnění, nazveme je beze všeho opatřením nejliberálnějším.

O č t e d y j d e ?

Každý, kdo chce léčit krizi liberalismu tím, že je ochoten škrtnout určité občanské svobody a dovolit autoritářskému principu, aby se uhnízdil na jejich místě, špatně slouží své víře. Nejde o to, od jakých svobod ustoupíme, nýbrž o to, jaké nové svobody si vybojujeme. Jsme ochotni k jakékoli diskusi o tom, co bylo. Jestli nás někdo přesvědčí, že to, co se nám až dosud podávalo pode jménem svobody, bylo jenom její zdání, dobrá — ale pak budeme honem volat: Sem tedy se svobodou pravou!

Nechceme se vyhýbat žádné nesnázi. Uznáváme, že se občanských svobod zneužívá, že kapitalistické hospodářství, zaváděné pod heslem svobody, tone v protikladech, že nestačilo zabezpečit blahobyt společnosti, že parlamenty často nestačí na své úkoly atd. atd. Ale tážeme se tváří v tvář těmto skutečnostem: Vede cesta z těchto nesnází jen přes potlačení svobody? Nejde snad již, jak šlo až posud, ve věci společenského pokroku o rozmnožování svobod, nýbrž je snad posledním slovem moderní civilizace vršení nesvobody?

Vezměme příklad pro zastánce svobody dnes nejnesnadnější — hospodářství. V tomto oboru, jak se má za to, svoboda definitivně ztroskotala a nezbyvá už než aby její mrtvola byla odtud s posledními poctami vynesena. Ale ať jakkoli rozšířený, je tento názor přece jen nesprávný. Pomozte si příkladem: Když John St. Mill psal o „poddanství žen“, šlo mu o svobodu či o nesvobodu? Relativisticky založený člověk snad odpoví, že mu šlo o obojí — o větší svobodu žen a o větší nesvobodu mužů. Ale správná odpověď bude znít jinak: Millovi šlo o svobodu žen i mužů. Vtip je totiž v tom, že nemůže být opravdu svoboden nikdo, kdo žije obklopen davy otroků. To je prostě satrapa, nikoli svobodný člověk. Svoboden nemůže být nikdo sám, nýbrž jen dohromady s druhými. Abych byl svoboden já, musí druhý mou svobodu uznávat a ručit mi za ni. Otroek však nemůže nic uznávat, ani za nic ručit, právě proto, že není svoboden. Jeho vynucený souhlas nikdy nebude mít hodnotu slova proneseného ze svobodného svědomí.

Nebojme se tedy tvrdit, že i v socialistických pokusech o reformu kapitalismu jde o svobodu, nikoli o nesvobodu člověka. Není ani správné říkat, že v kapitalismu platí svoboda jen pro horních deset tisíc, a těm že musí být omezena. Ani těch horních deset tisíc není doopravdy svobodných, protože fikce jejich svobody poskakuje na sopce sociálního neklidu, která může kdykoli vybuchnout. Je snad svoboden ten, kdo vidí své dny uplývat v doživotním strachu? Nebo ten, kdo musí o svá nespravedlivá privilegia den za dnem

bojovat s utlačenými? Tedy ještě jednou: v socialismu jde o svobodu — také o osvobození tyranů. Učíte lancknechty kapitálu svobodnými muži! Zbavte je nepohodlí být satrapy! Dosaďte je silou práva tam, kde se drží jen silou moci! To není méně čestný úkol než dobýt svobody chudákům.

Nejde však jen o svobodu sociálně slabých a o morální restituci společenského postavení mocných. Jde ještě o svobodu lidí tvůrčích. Staré liberalistické heslo: Volnou dráhu talentům! musí převzít i socialism. To platí pro všechny obory kulturní práce, tedy i pro hospodářství. I tam jsou tvůrci. Jako spisovatel chce psát, co mu nitro káže a co poctivě považuje za pravdu, tak i obchodní nebo průmyslový organizátor chce mít možnost, svobodně provádět své projekty. Ta možnost mu musí být dána, i když nebude vlastníkem výrobního kapitálu. Největší nebezpečí hrozí socialismu tam, kde se stává organizovaným ochranářstvím duševní méněcennosti a životní neschopnosti, kde se staví proti lidem nadaným a silou talentu vynikajícím, obávaje se, že na sebe strhnou vedení a rychle zastíní okresní veličiny.

Budme bez starosti — věc svobody má ještě dobrou budoucnost.

Revoluční pacifista o dnešním stavu pacifismu

Jeden z neznámějších a nejradiálnějších pacifistů, Kurt Hiller, autor významného díla nového pacifismu „Verwirklichung des Geistes im Staat“, měl příležitost konfrontovat pacifistické teorie s realitou koncentračního tábora, z něhož vyvázl, a měl za několik měsíců, které ztrávil nyní v Německu na svobodě, příležitost orientovat se, jak vypadá pravá tvář Třetí říše. Položili jsme mu základní otázku svědomí dnešní doby: Je ozbrojení nutné? Jak se dá uvést v soulad s pacifistickým přesvědčením? — Hiller, jenž nebyl nikdy příslušníkem žádné z velkých politických stran, odpověděl na tyto otázky. Uvěřejňujeme odpověď tím raději, že úplně odpovídá ideologii, kterou jsme zde my od Hitlerova nastoupení zastávali.

Pacifism musí počítat i s nutností násilí.

Pacifismus nebyl nikdy hnutím jednotným nebo ideologicky soustředěným. Vedle pravých pacifistů, které reprezentují měšťanské státy demokratické, starí konservativci, tak zvaní „profesoři pacifismu“ a k nimž musíme přiřadit i Společnost národů — je pacifistický střed, do něhož patří pacifisté absolutní, teoretičtí, ti, kteří se dávají dnes ve státech třeba demokratických věznit pro své stoprocentně pacifistické projevy, nepočítající vůbec s možností uskutečnění, lidé, kterých si osobně vážíme a jejichž mučednickou odvahu oceňujeme, kterých však nemůžeme následovat pro jejich absolutní nepraktičnost — a pak je radikální pacifistická levice, k níž můžeme řadit pacifism nejradiálnějších politických stran, třeba komunistů.

Ať jsme byli pacifisty kteréhokoli odstínu, doléhala na nás stejně nutnost odpovědi na otázku: násilí. Směřovali jsme k věčnému míru mezi národy. Viděli jsme však, že věčný mír se nedá uskutečnit uprostřed dnešního hospodářského řádu, vybudovaného na konkurenčním zápase jednotlivých států, vymýšlejícího ideologické zástěrky pro svou průmyslovou a obchodní expanzi, jejíž nejoblíbenější cestou byly války. Věřili jsme, že věčný mír bude možno zaručiti jen na světě, jenž bude nově hospodářsky organizován, řekněme v oné vytožené a ideální socialistické

společnosti budoucnosti. Pro uskutečnění této společnosti musíme pracovat: celý svět se k ní poněmáhu vyvíjí. Nevěříme však tomu, že by tato nová a spravedlivější a krásnější společnost, v níž by nebylo utlačených, nám spadla jednoho krásného jitra na tuto nesvornou zemi: patrně bude vždycky ještě na světě jakási skupina mocných, kteří ve starém řádu zaručeně vydělávali, takže se budou svými velice vlivnými prostředky bránit tomu, aby tento pro ně příznivý řád byl měněn. Tu musíme i při všem svém naprostém pacifismu a při úctě k lidskému životu a při odporu k prolévání krve připustit oprávněnost užití jakéhosi násilí. Jako etici jsme odpůrci násilných činů — jako lidé hledící do budoucnosti, počítající s reálnými silami v lidské společnosti, musíme toto násilí pro dosažení onoho nejvyššího cíle připustit. Říkáme sice, že toto násilí musí být stlačeno na minimum, že prolévání krve je třeba se vyhnouti jak jenom je možno — ve skutečnosti však tu pacifistovi byl vtlačen do ruky element zbraně. To je první rozpor pacifistické teorie s realitou, že je v určité chvíli nutno připustit boj nebo válku.

Druhý podobný ideologický rozpor pacifistické teorie a nutností ozbrojení se objevuje ve chvíli uskutečnění onoho budoucího státu. Ideální a spravedlivé sociální poměry nebudou patrně zavedeny v tomže okamžiku na všech koncích světa. Seménko nového vývoje bude v některé zemi už zaseto, bude utěšeně klíčit — zatím však někde v sousedství onen starý kapitalistický řád, o němž teoretici říkají, že už je naprosto mrtev, bude projevoval velice povážlivou vitalitu a velice mladou chuť k výbojně válce proti novému státu. Budeme tu sice mít stát vybudovaný na principech míru, budeme mít lepší a vyšší řád, spravedlivější k většímu počtu občanů, než byl řád dřívější: necháme-li jej však žít v pouhé výstavbě míru, jistě sousedé tuto mladou kulturu rozdupou. Musíme se tedy rozhodnout svou mírovou kulturu, svůj lepší řád, bránit zbraněmi. To je problém pacifismu Sovětského svazu, to je tak zvaná teorie „rudé obranné války“, a to je i bod, v němž se s leninismem shodujeme. To je druhý případ, kdy pacifism musí připustit oprávněnost násilí. Oba tyto případy jsme si uvědomili už dříve, už před Hitlerem.

Dnes však jsme se poučili ještě o jednom případě, jež do pacifistického programu musíme zařadit, ještě o jednom případě přípustnosti násilí.

Myšlenka odzbrojení není aktuální.

Dnes nežijeme ještě v ideálním státu věčného míru budoucnosti: žijeme v demokratických republikách, v občanských monarchiích, v liberálních státech kapitalistických, a vedle nás jsou diktatury. Některé z těchto diktatur užívají svých násilných metod pouze ve hranicích svého státu a na venek dělají liberální politiku vyhýbající se rozporům, jiné s těmito rozporů na venek přímo počítají a bojovná expanse je jejich programem. Přehlédneme-li tedy tento dnešní občanský svět s hlediska onoho spravedlivého státu budoucího, uznáme, že některé složky tohoto měšťanského světa našemu ideálu odporují, jiné však jsou pro nás velice cenné. I na základě čistě socialistického programu máme dnes povinnost bránit dnešní liberální demokracie proti barbarické reakci, která je ohrožuje. Jako revoluční pacifista věřím, že je povinností nás všech i vojenská obrana dnešního občanského, demokratického kulturního světa proti útoku nazismu a věřím, že je povinností býti proti tomuto útoku bezpečně připraven. Protože nazism značí reakci k barbarství, k překonanému středověku, věřím, že boj proti tomuto hnutí se přesvědčení o mírové ideologii a

o svatosti lidského života nejen nepřičí, nýbrž že přímo z nich vyplývá jako přirozený požadavek. Kdybychom si toho neuvědomili, došlo by ke strašné krvavé lázni, a v té by zahynul všechny ten pokrok, jehož jsme se v posledních stopadesáti letech dobojovali.

Dříve jsme potírali myšlenku ozbrojení: dnes je však situace zcela jiná. Na německé imperialisty a hlasatele odvetné války platí jen jediný argument, jenž by byl s to zabránit jim v útoku: pancéřová pést. Nic jiného jim neimponuje a nic jiného jim není svato. Dnes je nutno požadovat co nejostřejší vyzbrojení všech demokratických států: jen bude-li jejich ozbrojení představovat hrozbu nade všechno silnou, dá se ubránit pokrok na světě a zachová mír. Tolstojovství demokratických a kulturních států přispělo by k zaplavení Evropy barbarstvím.

Pod touto perspektivou nabývá myšlenka ozbrojení zcela jiné povahy, než tomu bylo dříve. Jsem sice přesvědčen, že ani Ženeva není docela bez viny na vítězství Hitlerově, dnes však věřím, že myšlenka odzbrojení je pro tuto přechodnou dobu naprosto desaktualisována. Odzbrojení stane se evropským požadavkem znovu zase teprve tehdy, až Hitler se svým režimem v Německu dohospodří, a to až dohospodří na základě svých vlastních protikladů, na základě vnitřně německých důvodů a sám se odstraní. Až bude hitlerism vystřídán v Německu buď vládou liberálně demokratickou nebo revolučně socialistickou, pak bude myšlenka odzbrojení znovu aktuální. Pak budeme moci energičtěji nežli před tím požadovati upřímné odzbrojení na všech státech, ne zase nemohoucnou hru na odzbrojování. Otázku odzbrojení budou pacifisté roku 1934 řešit protikladně, než roku 1932: tím není však vyvrácen pacifism, naopak, pacifism musí dokazovati svou schopnost žít v této pružnosti, jež se přizpůsobuje empirickému požadavku politické situace a neutkví v doktrinářství.

Metody pacifismu musí počítati s politickým okolím, chybou radikálních pacifistů středních a levých právě bývalo, že s tímto okolím nepočítali. Nazývali jsme naše hnutí „revolučním pacifismem“ jako vyjádření víry v příští sociálně spravedlivý stát, a k vyjádření našeho odhodlání na obranu pacifismu se chopit i zbraní. A vývoj nám dal za pravdu. Začínali jsme za světové války ročenkami „Das Ziel“, jež obě byly brzy po vyjití zakázány. Tehdy byli jsme nuceni pacifistický cíl, jenž nám jasně tanul na mysli, skrývat: skrývali jsme jej pod požadavek politického „aktivismu“. Tehdy kulturní lidé se dívali na politiku ještě jako na něco, co není fashionable: aby se v nich probudilo vědomí potřeby míru, musili jsme v nich dříve probudit pozornost k politice. Po německé revoluci 1918 vydával jsem ročenky po šest let pravidelně a získávali jsme pro pacifistický program všechny levé strany: ačkoliv jsme odmítali historický materialism a tím celý základ marxismu, psali do ročenek nejrůznější leví spisovatelé, sociální demokraté i komunisté jako do liberální tribuny. Roku 1922 byl jsem nucen proti „metafysikům a jen umělcům“ v knize „Na cestu k ráji“ (Aufbruch zum Paradies) hájiti politický postoj člověka. Formulovali jsme tu také poměr k umění, které má konec konců úkol vždycky politický. Ukazovali jsme, že abstraktní malířství, tehdy byl zejména ve flóru Rus Kandinský, není než malbou tapet, aťsi už tapet ideálních nebo „metafysických“. Středověcí umělci sice dokonale ovládali řemeslo, v jejich obrazech jim však nešlo o barevné valéry, nýbrž o člověka a náboženství: šlo o postoj člověka k světu, a to je vždycky postoj politický. Každá tragédie vůbec je v důsledku toho politická, každé umění je tendenční, tendenci však tu je míněn velký etický postoj, tragický zákon. Stavěli jsme se jak proti formalismu na straně jedné, tak i proti hloupému a úzkému tendencialismu na straně

druhé. Bylo třeba ve službě pacifistické myšlenky formulovati náš postoj ke všem jednotlivým otázkám, jež potkávají moderního člověka. Také ke všem jednotlivým směrům: to jsem učinil v knize „Uskutečnění vlády ducha ve státě“ (Verwirklichung des Geistes im Staat, 1925). Situace se v Německu stále horšila, jediné východisko proti rostoucí reakci nacistické, jedinou záchranu viděli jsme jako pacifisté ve sjednocení socialistického hnutí všech směrů, na něž jsem apeloval v poslední chvíli knihou „Skok do jasných poměrů“ (Der Sprung in's Helle, 1932) a ještě koncem téhož roku za vlády Papenovy knížkou „Autokritika levých, čili o příčinách úspěchů nacionálních socialistů“ (Selbstkritik links, oder über die Ursachen des national-sozialistischen Erfolges.) Tato knížka vlastně předpovídá celý pád pokrokového hnutí v Německu, je výstrahou těsně před dvanáctou, kterou jednotlivé strany zaslepené stranickým bojem neslyšely, je soupisem chyb „levých“ stran, a to nejen socialistů a komunistů, nýbrž i levých liberálů.

V podobné situaci je dnes ostatně celá Evropa: zdá se, že se chová rozvážněji než rozvaděné strany levých v Německu.

Jak vypadá pacifism pro dnešek.

Pacifistický program v této evropské situaci zní:

1. Co nejsilnější ozbrojení a co nejpevnější sjednocení všech kulturních, liberálních a demokratických států. Jejich válečná pohotovost musí být silnou pohružkou německým plánům. Dnes nesmíme dělat stoleté pacifistické programy bez praktického základu, nesmíme prolašovati mír pod perspektivou věčnosti, nýbrž myslit na zítřek a pozítřek. Je třeba dosáhnouti toho, aby svět nebyl rozdělen ve dvě stejně silné skupiny, neboť pak by došlo k válce s naprostou jistotou: skupina států protiválečných a neexpansivních musí být nesmírně silnější než druhá. Proto je nutné spojení všech států občansky liberálních i demokratických, všech kulturních států a stran: jednotná fronta socialistických stran dnes už dávno nestačí, dnes může být Evropa zachráněna jen tehdy, dojde-li k jednotné frontě sociálních revolucionářů i se starými liberálními demokraciemi, mají-li se zachránit proti barbarství, které je společně ohrožuje. Proto je s pacifistického hlediska největším politickým činem poslední doby dohoda mezi Paříží a Moskvou. Dojde-li ještě k podobnému svazku Francie s Itálií, můžeme říci, že válka je na dlouhou dobu zažehnána. Můžeme říci, že klíč k předním dveřím budovy světového míru je dnes v Římě, klíč k zadním dveřím v Tokiu.

2. Žádnou preventivní válku proti Německu, je druhým bodem programu. Nechat německou situaci vyvíjet se co možná bez jakýchkoli zásahů zvenci. Jakýkoli zásah, v němž vidí Němci zásah Evropy do svých věcí, působí u nich nacionalisujícím způsobem a je vodou na Hitlerův mlýn. K pádu Hitlerova systému se může přispívat zvenci jen mařením jeho politických intrik a těsnějším sdružováním všech ostatních států: ostré ozbrojení sousedů bez jakéhokoli útoku proti Německu působí stále větší oslabení vnitřní autority Hitlerovy, přispívá k neoblíbenosti režimu a vede k ponenáhlejšímu pádu diktatury strany. Němci nesou dnes nejcitelněji, že Hitler nemá ani jediného mezinárodního úspěchu a tím právě v jeho nejradikálnějších řadách klesá silně jeho prestiž: tuto linii musí Evropa zachovati a může čekati s důvěrou, že situace v Německu dojde k jasné krystalisaci.

Před podobným programem, před tímto pojetím evropské situace, k němuž střízlivě a naprosto logicky dospějeme, nemůžeme být žádnému upřímnému pacifistovi a žádnému odpůrci militarismu příliš volni: ani mně v něm není příliš dobře. Musíme se však v politice řídit rozumem a logickými soudy, ne citem. A logika nás vede

k poznání, že vznik velkého evropského imperia, k němuž směřuje hitlerovský caesarism, by byl daleko větším neštěstím pro národy Evropy i její kulturu, než třeba ještě desetinasobně delší vojenská služba občanů nebo desetkrát těžší, třebaže nedobrovolné, vojenské rozpočty demokratických států.

R.

Život a instituce

Evžen Štern:

Kam spěje SSSR?

Než jsem jel na studijní exkursi do Sovětského Svazu, byl jsem přesvědčen, že uvidím mnoho zajímavého, ale, připraven kritickou literaturou, předpokládal jsem, že nebudu uveden v údiv, poněvaž jsem nečekal ani skutečný dělnický ráj, ani již zemi se zbědačelými a rozvrácenými hospodářskými poměry. Myslel jsem, že po návratu z této orientační cesty nebudu své poznatky sdělovat. Avšak to, co jsem v Sovětském Svazu viděl, slyšel, zažil a o čem jsem se přesvědčil, je v mnohém tak jednosměrné, že vyvolalo ve mně vnitřní potřebu, své hlavní poznatky napsat a dalším vývojem poměrů v sovětském Rusku se nadále soustavně zabývat.

Beztrždnost.

Když přijedete z našeho třídního západního světa, nemůžete se ihned orientovat. První můj dojem z Moskvy byl chaos. Již z vlaku mně byly nápadné zbídačelé postavy některých starců a jasné tváře většiny mladých lidí, zejména děvčat, plné sebevědomí a energie, stojící tak v protikladu s předválečným ruským „ničevó“. Takové protiklady vidíte i na vnějším vzhledu moskevských ulic. Vše je ještě v přerodu. Moskva a celý Svaz Sovětů dělá dojem všeobecného stěhování a zařizování. Řada starých domů, zpustošených dlouhým obdobím občanské války, dosud není opravena, jiné nebyly ještě zbořeny, poněvadž nové domy, nové čtvrti a pro nové účely určené kolosy jsou teprve zčásti vystavěny, většinou rozestavěny. Hned v okolí skvěle zrekonstruovaného Kremle jsou trosky staré patricijské slávy a rumišťe kolem novostaveb, vedle pruhu vzorné asfaltované silnice hned opět část téměř nesjízdná.

V západní Evropě jsme zvyklí, že ve středu města — v city — jsou luxusní budovy s nejupravenějšími obchodními domy, s výkladními skříněmi plnými světla a drahého zboží a s obyvatelstvem tak dobře živěným a oblečeným, že tyto Potěmkinovy vesnice vám zastírají, že Evropa prochází krizí, nedostatkem a nezaměstnaností. Tam však sám střed Moskvy zdá se vám nejproletářtější z celého Ruska, neboť v jiných ruských městech — zejména nových, plánovitě vybudovaných, vidíte lidi méně upracované, lépe šacené a lépe již bydlící.

Lidé v Sovětském Svazu jsou již v celku dobře živěni, avšak skromně oblečení do látek a oděvů tak špatné kvality, jako u nás těsně po válce, což nyní v druhé pětiletce, věnované již spotřebnímu průmyslu, má se podstatně změnit a mění se, jak jsme se přesvědčili.

Moskva, která před válkou měla téměř 2 miliony obyvatelstva, klesla po občanské válce as na 800.000 a dnes opětně již čítá 3,600.000 obyvatel, činí na vás rozhodný dojem beztrždní společnosti. Zdá se vám, že jste někde v Orlové nebo v Dombrové v okolí Moravské Ostravy v naší nejdělničtější uhelné pánvi. Ve středu Moskvy ulice se černají lidmi, spěchajícími za prací; pozorujete zde jako všude jinde zrychlené tempo, stálé hemžení davů, električky jsou přecpány, automobily přístupny pouze vedoucím osobám z úřadů, podniků a cizincům. Chápete, proč v Moskvě se staví s takovou energií a spěchem, za napiaté účasti všeho obyvatelstva, velkolepá podzemní dráha „Moskevské Metro“.

Vzhled všech měst i venkova Sovětského Svazu činí na vás dojem beztrždního řádu, kde podle úsudků znalců předválečného carského Ruska již dnes lépe jedí a oblékají se, a mimo Moskvu též lépe bydlí, než před válkou ti, kdož pracují a hynou, kdo nedovedou se přizpůsobit novému socialistickému řádu.

Kladete si otázku, je-li dnešní sovětská společnost opravdu společností beztrždní? Jdete do podniků, do parků, do předních divadel, do úřadů, na venkov, a všude tůž obraz. Masa pracujícího lidu je naveskrz skromně oblečená a ani úroveň jednotlivců, lépe postavených, ve chvílích oddechu a odpočinku, ani v lázeňských místech na Krymu, které před válkou byly nejluxusnějšími a nejvýlučnějšími lázněmi světa, nepřesahuje životní standard našeho středního úřednického stavu. Je tu pouze jedna třída pracujícího lidu, ovšem diferencovaná.

Proti egalitářství.

Pokud jsem hovořil s některými význačnými lidmi ze sovětské společnosti, všichni mi zdůrazňovali, že jejich režim je proti egalitářství a bezduchému nivelisování všech; naopak cílem sovětského budování je budit v masách nové hospodářské a kulturní potřeby a organisovat „socialistické soutěžení“, jak zní terminus technikus. Již dnes se zde rýsují čtyři kategorie pracujícího lidu: Nekvalifikovaní a pomocní dělníci (černorabotníci), kteří, chtějí-li, mohou se snadno, pomocí odborných kursů, propracovat do vyšší kategorie kvalifikovaných dělníků; pak přichází kategorie specialistů, to je mistrů, dílovedoucích, jimž na roveň jsou postaveni drobní úředníci a učitelé, a vrstva další, složená z vedoucích duševních pracovníků v podnicích, na školách, v sovětských institucích a úřadech.

Bylo mně mnohokrát právě sovětskými komunisty zdůrazňováno, že kdo víc společnosti dá, musí od společnosti víc dostat, aby se mohl lépe stravovat, lépe šatit a lépe bydlet, aby měl se svojí rodinou vyšší životní a kulturní standard. Lenošů a špatných pracovníků jsou zahanbování, ba i vyřazováni, nouzí z lenosti a nečistoty z nekulturnosti — tak charakteristickou pro předválečné Rusko — je pohrdáno, opilec a lenoch je zesměšňován a karikován v podnicích, v parcích oddechu, na divadle, v novinách, prostě všude.

Konečná konstrukce sovětského sociálního rozvrstvení má mít co nejširší hladinu všeobecného průměrného blahobytu, který ve znamení pětiletok zřejmě stoupá, třebaže dnes život v Sovětském Svazu vyžaduje značného odříkání; z lidí, zvyklých na naši životní úroveň, dovedou se tu přizpůsobit pouze ti, kdož byli

u nás nezaměstnaní, neb jsou opravdu cele proniknutí ideou.

Zbohatnouti tu není možno. Odchylky od průměrného blahobytu se nemohou státi tak hojné, křiklavé a dědičné, jakými jsou i v politicky nejdemokratičtějších zemích: nelze akumulovat v rukou jednotlivce výrobní prostředky. Větší podniky průmyslové, zemědělské, obchodní, banky a doprava jsou vlastnictvím státním nebo výrobních kooperativů.

Vrcholem komfortu ve městě bude pravděpodobně zajištěné obývání v samostatném rodinném domku s automobilem a čestným postavením ve veřejné sociální, hospodářské, kulturní nebo politické službě, a na venkově vlastní malé hospodářství s čestným postavením ve vedení společného kolchozu.

Technická revoluce.

Skončila občanská válka ve velkém, třídy jsou dokonale likvidovány; dnes již dochází jen k ojedinělým přestřelkům, vůči a priori poraženým, bezmocným rebelům. A nyní se stává. Historický význam Staliny line na rozdíl od Trockého je, že Sověty opustily ideu podporování a vyvolávání revolucí v jiných státech s jinými poměry a především se vrhly a soustředily na provádění technické revoluce a plánovitého budování ve svém beztržním státě.

Ne již slovy a přísliby, ale skutky, pomocí nových metod v nových podnicích má být rychle zjednan pro všechny pracující vyšší životní standard. Sovětský Svaz neutápí se v mystice a zbytečně nediskutuje. Jejich inteligence již nemá času na vedení nekonečných nočních diskusí, neboť každé ráno musí spěchat do těžké usilovné práce. Dnes jejich údobí charakterisuje horečná práce a vzdělávání se. Bylo-li pro carské Rusko charakteristické „sejčás“ (hned, to je prakticky „dost času“), pro dnešní periodu socialistického budování je charakteristické: **T e m p o, t e m p o!**

Kdo v továrně, zemědělství docílí trvalých vyšších výkonů, dostane čestný název úderníka a jsou mu poskytnuty výhody ve stravování, ubytování, dostane darem lístky do nejlepších divadel, v případě nemoci dostane vyšší nemocenské a má přednost při vysílání do sanatorií a domů oddechů. Všechno: tisk, divadla, zdravotnictví i sociální pojištění pracuje k podpoře výrobnosti. Není času nazbyt, je nutno rychle zjednat nové poměry, vyjít z porevoluční bídy, **p r o b o j o v a t s e j i ž k l e p š í m u d n e š k u.**

Plánovitá industrialisace.

V Sovětském Svazu je dnes veřejné mínění všemi prostředky orientováno k vystupňované výrobě. Jednotlivé školy jsou pod patronací velkých závodů a jejich odborových organizací, jsou pracovní, činné; žáci jsou vychovávaní, aby vyrostli v praktické dělníky a ne v předválečné typické intelektuály. Jednotná národní škola trvá až do 15. roku a děti v posledních ročnících chodí již jednou týdně pracovat do továrny nebo kolchozu, pod jehož patronací je škola zřízena.

V řadě nových továren, stejně jako v kolchozech, jsme názorně viděli, jak dílnou letí idea **i n t e n s i v n í a k v a l i t n í p r á c e p r o c e l e k.** Používáno jest amerických metod, jež mají u nás jistou analogii ve Zlíně u Bati, ovšem za jiným zkolektivizovaným cílem. V závodech pokud možno každý zaměstnanec a každá pracovní

skupina (brigáda) má podle smluveného plánu přidělený úkol, každý plánuje a je nucen plánovat. V několika podnicích jsme viděli černou tabuli, kde byla uvedena jména dělníků, jejichž výkon byl nedostatečný, a uvedeno, jaké ztráty způsobili, nebo jakých chyb se při výrobě dopustili, hned vedle druhé tabule se jmény těch, kteří docílili mimořádných výkonů. Kolchozům s vynikajícími výkony jsou odevzdávány rudé čestné prapory a prémie, špatným pytlové prapory. Nástěnné noviny zaměstnanců v závodech průmyslových i zemědělských mluví velmi konkrétně o detailech denní práce a o cílech zítřka.

Tato výchova k tempu a socialistickému soutěžení je již vlastní značné části mladé generace. Knihkupectví jsou přeplněna technickými knihami o řízení strojů a zacházení s nimi, odbornou literaturou o pěstování dobytka, obsluhování traktorů a podobně. U nás se ještě mnozí domnívají, že Rusové, natož pak ostatní sovětské národnosti, nejsou schopni precísní a soustavné práce. Avšak dnes je již v Sovětech řada těch, kteří svědomitě a pečlivě obsluhují svěřené jim výrobní prostředky a správně o ně pečují. Za svého pobytu byli jsme vození v automobilech a autobusech po dosud v celku bídných silnicích řadou šoférů. Přesvědčil jsem se, že někteří dosud přílišně opotřebovávají vozidla, ale většina z nich pracovala v těžkém terénu již vzorně. Přírozeně Sověty mají těžké obtíže v průmyslu a u strojů na venkově s nezpracovanými dělníky; bojují s nimi však houževnatě a veřejně, takže právem lze předpokládat, že tyto nesnáze a z toho plynoucí ztráty jsou pouze přechodné.

Sověty v průmyslu postupují v řadě oborů americkým tempem. Uvedu několik případů: V Oděse jsme si prohlíželi zautomatisovanou továrnu na chléb, kde se pracuje ve 4 směnách a kde se vyrobí denně 151.000 pecnů chleba (pecen váží 1 kg). Vedle této továrny jsou v Oděse ještě 4 menší továrny na chleba.

V Zaporozí jsme si prohlíželi jednu z největších elektráren světa „Dněproges“. U nás v Československu ve všech elektrárnách vyrobili jsme v roce 1932 1.800.000 KW, kdežto tato elektrická centrála vyrobí dnes již ročně ca. 3 miliardy KW. Neimponovala mně gigantičnost této hydrocentrály, nýbrž zajímalo mě účelné použití a využití její energie. Vedle ní vznikly ohromné sovětské Vítkovice, vysoké pece, kokšárny a těžký kovoprůmysl, a v celé široké vlasti nejen průmyslové podniky, ale i zemědělské závody, obydlí v městech i na venkově jsou zásobována elektrickou silou.

Zajímalo mne, že „Dněproges“ byl vybudován podle ruského projektu inženýra Alexandrova, který byl prozkoumán v Americe. Pět obrovských turbin a agregátů této hydrocentrály bylo vyrobeno v Americe v dílnách General Electric a zmontováno za dohledu amerických inženýrů. Další 4 turbíny a agregáty byly již vyrobeny v Leningradě, v továrně Elektrosila. V Dněprogesu jsme viděli také krásný železný most vyrobený ve Vítkovicích, další mosty jsou již ruské výroby. Dnes v tomto směru jest již Sovětský Svaz pravděpodobně téměř soběstačný, stejně jako ve výrobě pluhů, dříve též u nás od firmy Bächer v Roudnici kupovaných, ve výrobě traktorů, vagonů, kolejnic a mnohého jiného.

Nejzajímavější byla prohlídka pionýrské továrny „Kalibr“ v Moskvě. Je jako velká část nových sovětských průmyslových podniků teprve z jedné třeti-

ny dostavěna, zaměstnává prozatím 2500 dělníků. Je to továrna na měřicí stroje objemu, světlosti, přípustků atd. pro celou sovětskou říši. V této továrně již v Sovětském Svazu samostatně tvoří svoji výrobní terminologii. Je to obor, ve kterém velká část menších států průmyslově vyspělých je odkázána na zahraniční výrobu.

Revoluční dílo na venkově.

Vybudovati v SSSR velký průmysl amerikánsky zakladatelským tempem je možno. Udržet ho však v plném rozsahu, k tomu je třeba, aby průmyslová produkce byla živena a zabezpečena spotřebou produktivního zemědělství. Proto jsem chtěl především vidět sovětské zemědělské podniky téměř všude, kam jsme přijeli, a zdá se mi, že revoluční dílo v oboru výrobním a kulturním, které Sověty, třebaže metodami pro naši mentalitu opravdu rusky drastickými, provedly a provádějí na venkově, je větší nežli ve městech.

Počítám s tím, že nám bylo ukázáno jen to nejlepší. Bylo mi všude potvrzováno, že jsou stále ještě kolchozy, které neplní své povinnosti vůči státu, v nichž dochází k represáliím, kde se špatně hospodaří a ve kterých se tudíž případně i hladoví, neboť sovětská vláda bezpodmínečně trvá na odvádění předem určené části úrody státu. Z odevzdané úrody velkou část zasílá Sovětský Svaz do mohutných elevátorů na Dálný východ, velkých to obilních zásobáren pro armádu, které zřídila pro případ války. Je zajímavé, že zatím co i velká část Moskvy a jejího okolí jest pro automobily ještě těžko sjízdná, byla — jak mi bylo sděleno — již vybudována vzorná automobilová široká vozovka po délce celé magistrály, samozřejmě z důvodů strategických.

Navštívili jsme U l j a n o v k u, státní statek, vzdálený asi 20 km od Oděsy, který měří 520 ha. Sovchozy byly v době rozkulačování opěrnými body sovětské vlády, pokud šlo o zásobování měst, dnes v celku obhospodařují pouze 10% osevné půdy. Viděl jsem tu velmi pěknou kulturu řepnou, stejně jako vzornou kulturu obilní, zpracovávanou traktory. Viděli jsme právě, jak obilní úroda byla zpracovávána kombajny, mlátičkami, ze kterých je rovnou zrní sypáno do pytlů a kladeno do připravených nákladních aut, zatím co sláma je téměř automaticky nakládána na stohy.

Tento zemědělský kombinát má 38 ha ovocných sadů a jeho specialitou je, že dřívější soukromá vinice, měřící 10 ha, je již rozšířena na 54 ha, a že je zde vytvořena vzorná vinice pomocí nejlepších druhů révy, dovezených sovětskou správou z Burgundska ve Francii a z Porýní v Německu. Celý kombinát, ležící v slunné rovině, má znamenitou černou půdu, a proto má býti postupně přebudován na jedinou vinici a ovocné sady.

Průvodkyní nám byla mladá inženýrka, bývalá dělnice, která prošla sovětské technikum a specialisovala se na pěstování vinné révy.

Zde i jinde jsme viděli, že výživa venkovských obyvatel i jejich šatstvo odpovídá životnímu standardu městských kvalifikovaných dělníků, takže od loňského roku přestal útek z venkova do měst, stejně jako od roku 1933 celý Sovětský Svaz počíná se lépe stravovat.

Jiná naše návštěva platila zemědělské komuně „P u t L e n i n a“ v Rainěmském rayoně v moskevské oblasti, vzdálené na 40 km od Moskvy, kam jsme se dostali po dvouhodinné jízdě automobilem. (Větší rychlosti stav silnic prozatím v sovětech většinou ne-

dovoluje.) Komuna byla založena v roce 1928 na dosud neobdělávané půdě 22 rodinami zemědělských dělníků (čítajících 70 osob). Stát jim do provozu zapůjčil 180.000 rublů, z nichž je dosud splaceno již 150.000 rublů. Původně bylo započato s hospodařením na 120 ha užitkové plochy, včetně pastvin; nyní komuna obhospodařuje již 240 ha půdy, neboť vysušila a zpracovala 120 ha do této doby panenské močálové půdy. Počáteční inventář komuny měl hodnotu 30.000 rublů, koncem roku 1933 829.000 rublů.

Ve společenském domě jest společná kuchyně a všichni se společně stravují. Obytná budova je rozdělena na jednotlivé pokoje a každá rodina má jeden až dva pokoje podle počtu příslušníků rodiny.

Elektrické osvětlení z vlastního elektrického dynamu je zavedeno nejen do společenských místností a do obydli, nýbrž i do všech hospodářských místností a stájí, takže část naší výpravy, která se opozdila defektem na voze, prohlížela si komunu již večer za tmy. I zde je půda obhospodařována traktory a sklizeň zpracovávána kombajny.

Obdivovali jsme čistotu nejen v bytech, ale i ve stájích, a představený komuny chlubil se nám vzrůstajícím počtem skotu, koní, prasnic a drůbeže, což vše je společným majetkem. Obyvatelé komuny jsou rozděleni na 5 brigád, to je pracovních skupin. Dvě brigády věnují se polnímu hospodářství, jedna brigáda loukám a zahradám (komuna vlastní již 60 ha luk a 20 ha ovocného sadu), jedna brigáda pěstování dobytka a jedna brigáda domácímu hospodářství, administrativě, péči o práce neschopné, to je starce a děti.

Nejobdivuhodnější, co jsme viděli, byly společné jesle a opatrovna pro děti, které nejsou ještě školou povinny; zde jsou mimo den oddechu přes den opatrovány a vychovávány. Viděli jsme tu ve skvělém prostředí zdatné a vzorně čisté kojence a batolata. (Komuna čítá 75 osob práce schopných, 20 osob starých a 55 zdravých, malých dětí.)

Člen komuny obdrží pro sebe a svoji rodinu zdarma stravu, byt a mzdu za pracovní den: mzda za pracovní den činila v roce 1929 71 kopějek, v roce 1933 3 ruble 82 kop., v roce 1934 4 ruble 80 kop. Z 75 práce schopných 32 velmi dobře pracovalo a obdrželo od rayonní kontroly čestné prémie a červený prapor. Ostatní pracovali dobře a tři špatně. Tito tři obdrželi pytlový prapor.

V obci není již osoby negramotné. Na počátku bylo 11 analfabetů. Ve společenské místnosti je poměrně slušná knihovna politické a krásné literatury revoluční, a hlavně bohatá serie populární literatury zemědělské.

K o l c h o z y.

Tato komuna je vzorná a pokud jde o produkci obilí a dobytka v stálém vzestupu. Ovšem tento typ hospodářský se společným stravováním a společným bydlením, kde i drůbež je společná, se pouze ojedinele osvědčil, a je nyní opouštěn a měněn v kolchozy. Zemědělských komun zbývá již v celku nepatrný počet, poněvadž se ukázalo, že v komunách společné stravování a společné bydlení vede často k nesvárům a zespolečnění i drůbeže neprospívá produkci. Proto nejrozšířenějším typem zemědělského podnikání jsou kolchozy, které pokud jsem je viděl, jsou opravdově účelným kombinováním individuálních drobných hospodářství s kolektivním zemědělským velkopodniká-

n í m. Tato forma odpovídá psychologickým potřebám venkovských lidí i vystupňované strojové zemědělské výrobě. (V roce 1933 bylo v Sovětském Svazu již 244 tisíc kolchozů, sdružujících 15.2 milionů hospodářství a obhospodařujících již 74% osevní obilní půdy, kdežto individuální malí rolníci, kteří nevstoupili dosud do kolchozů, obhospodařují již pouze 15.5 proc. osevné půdy.)

U Zaporozie jsme viděli vzorný kolchoz Chatajev i č, který byl založen již roku 1927. Skládá se ze 76 hospodářství, kde ve dvoudomcích bydlí vždy dvě rodiny, které vlastní nejen drůbež, ale pěstují i vlastní vepře, kozy a drůbež a 39 jich má po jedné dojnici; ostatní bude letos ze společného hospodářství předáno po jedné dojnici do vlastnictví. Každý kolchozník vlastní 1/2 ha ovocné a zelenářské zahrady.

Mimo tato individuální hospodářství hospodaří se společně na 1400 ha půdy, z čehož 200 ha je pastvin, poněvadž kolchoz se specializuje na mléčné hospodářství. Tento kolchoz je ještě s dalšími 22 kolchozy a 1 komunou obsluhován společnou traktorovou stanicí, která obdělává v celku 62.000 ha půdy.

Ze společné sklizně předepsaná část obilí je odprodána státu pro přednostní zásobování průmyslových podniků. (Stát platí za pud 3 ruble 20 kop.) Další část je rezervována na jarní setbu, další jakožto železná rezerva pro případ příští neúrody a zbytek je rozdělen jednotlivým účastníkům kolchozu do soukromého vlastnictví pro jejich vlastní spotřebu nebo prodej na kolchozních ryncích za vyšší cenu. (Na kolchozních ryncích prodávali pud za 15 až 20 rublů; proto mnozí kolchozníci se brání odvádění části úrody státu.)

Tato vesnice, která je z velké části obsazena německými kolonisty, mluvícími německy a rusky, vynikala čistotou, krásnými dětskými jeslemi, strojovým zařízením a vzorným chovem dobytka. Příští rok budou mít již zavedenu kolchozní mlékárnu s elektrickým dojením. Blízký Dněproges jim umožňuje nejen elektrické osvětlení všech hospodářských společných budov, nýbrž i obydlí, a na této vesnici je již známý elektrický čajník, elektrická žehlička, radio a jiné. Tito kolchozníci po vyhnání velkostatkářů a kulaků nejsou zproletarisováni, nýbrž již dnes pocítují počínající blahobyt. Jsou to bývalí ubozí mužáci, kteří za vše, co mají a budou mít, vděčí sovětům, které v občanské válce též hájili z obavy, aby reakcí jim půda opět nebyla vzata.

Nejzajímavější byl tatarský kolchoz na Krymu, blízko Jalty, Aj Vasil (Svatý Vasil). Zde jsme zřejmě viděli, co revoluce na vesnici již uskutečnila nejen na poli hospodářském, ale především na poli kulturním. Jestliže v komuně u Moskvy, v kolchozu v Zaporozí prováděl nás mladý, inteligentní a energický komunistický starosta obce, zde nás prováděl mladý, inteligentní tatarský učitel. Viděli jsme jak vzorné dětské jesle, tak tatarskou školu, kde se již nečte a nepíše arabským písmem, nýbrž latinkou. Sověty jim vydávají tatarské noviny, stejně jako pro všechny ostatní své národy v jejich jazyce. (Jen mimochodem poznamenávám, že v Kijevě, kde je též česká škola a v blízkosti český kolchoz, jsem si v knihkupectví koupil řadu českých knížek a politických brožur tam vydávaných. Sověty respektují všechny své národy a získávají je tak pro svůj režim.)

Tři mešity v obci Aj Vasil, která dnes má 185 čísel, jsou zavřeny, ve dvou z nich jsou umístěny skladiště

kolchozu, v třetí ženy třídily ovoce a chystaly k expedici.

Každý kolchozník má svůj domek s 1000 m² zahrady, plně nádherného jižního ovoce. Obec má kanalizaci, vodovod, v obytných domech je elektrické světlo a v místnostech, kde až do revoluce se leželo na zemi, což odpovídalo mohamedánskému ritu, jsme všude našli pohodlné evropské postele, 185 členů kolchozu, tedy drobných hospodářů, společně obhospodařuje podle nejvyspělejších metod — používají na př. umělého hnojiva — na 90 ha půdy, osázené tabákem, 18 ha zahrada s jižním exportním ovocem, 16 ha půdy osázené zeleninou a 13 ha vínem. (1 kg tabáku prodávají státu za 4 ruble, výměnou dostávají obilí za cenu, kterou platí stát. Zbytek tabáku prodávají na kolchozním rynku za 20 až 30 rublů.) Vesnice, která byla dříve ovládána kulaky, žije dnes v poměrném a dříve tam mezi lidem nebývalém blahobytu.

Uvedl jsem již, že nám byly ukázány kolchozy, které prosperují. Nebylo nám však utajováno, že jsou kolchozy, které nekonají své povinnosti vůči státu, neobdrží tudíž od něho podporu, nebo tak špatně hospodaří, že trpí i nedostatkem, ba i hladem. Takový kolchoz viděla část výpravy, organisované „Prager Tagblattem“. Co jsem viděl, ukázalo mi, že sovětská rudá vesnice překročila svojí hospodářskou a kulturní úroveň daleko předválečnou mužickou úroveň. Předpokládám-li, že ostatní kolchozy v průměru produkuje pouze 30% z produkce zemědělských podniků, které nám byly ukázány, nepochybuji o sovětské statistice, která uvádí, že v r. 1933 zemědělská produkce již překročila o jednu osminu předválečnou produkci, pouze stav dobytka vzhledem k předcházejícímu vybíjení dobytka v době bojů s kulaky podstatně klesl, ale již letos opět rychle stoupá. Na venkově i ve městech se dnes na příští zásobovací možnosti pohlíží se značným optimismem, i když v některých krajích byla letos následkem sucha špatná úroda, jinde pak ještě sábotáž není plně zlikvidována. Nová technická výzbroj a nové pracovní metody na sovětském venkově přinesou brzo své bohaté výsledky, které svět překvapí.

Může dnešní systém již vládnout bez diktatury?

Nežli jsem odjel do Sovětského Svazu, domníval jsem se, že celý režim by mohl být vržen zpět válkou, která by mohla opět ohrozit zásobování. Dnes vidím i jiné nebezpečí. Sovětský režim má přirozeně ve všech, kdo byli rozkulačeni, to je sociálně vyvlastnění, a dále ve všech, kdo by již dnes chtěli žítí pohodlnějším životem, nebo dosud se nenačili intensivně pracovat a dále v osobách starší generace, které již nedovedou se přizpůsobit novým poměrům, své odpůrce. Proto nemůže, dokud jeho dílo podstatně nebude ukončeno a výsledky nebudou zřejmé každému, býti veden bez určité diktatury. I když nesouhlasím s mnohými metodami použitými dnes, kdybych byl ve Svazu Sovětů byl bych pro přechodnou socialistickou diktaturu. Rusko mělo vždy speciální své poměry a z toho plynoucí metody; dále revoluci nelze dělat pouze dobrým slovem. O všem v sovětech s překonáním dnešních obtíží a s vyšší životní a kulturní úrovní vývoj povede k demokratisaci, vždyť i sám Lenin považoval diktaturu pouze

za přechodnou formu, dokud nebude úplně zabezpečen sovětský nový sociální řád.

Fakt je, že již dnes může sovětský občan veřejně kritizovat administrativní zařízení a má-li pravdu, domůže se zhusta i nápravy, kdo se však postaví proti systému, je považován za nepřítele státu.

K spravedlivému ocenění bolševiků je však nutno uvést, že jsou především sami k sobě velmi přísní. Býti členem strany je ctí, která není každému přiznána a které se velmi mnohý rád vyhne, poněvadž je spojena s těžkými povinnostmi; proto v celém Sovětském Svazu jsou pouze 2 miliony členů strany, včetně kandidátů na členství; do strany se totiž přijímá teprve po delší době čekatelství spojeného s plněním všech stranických povinností. Straník na příklad v největší továrně, i když je ředitelem podniku, nedostane většího platu než 1600 R, ačkoli bezpartijní sovětský občan v obdobném postavení dosahuje platu až 3000 rublů. Od straníka se žádá výjimečná aktivita v úřadě a podniku, kde pracuje a mimo jeho povolání aktivní činnost ve straně a společenském životě. Bolševici jsou sektou bojovnou, k sobě velmi přísnou a neznají papírových příslušníků.

Co je dovoleno jinému, není dovoleno příslušníku strany. Na Krymu nedávno v lihovém trustu přišlo se na defraudaci ¼ milionu rublů. Vinníci byli postaveni před soud a po čtyřdenním veřejném jednání byl vynešen rozsudek: U pěti obžalovaných, vzhledem k přitěžující okolnosti, totiž že byli členy strany, byl vynešen rozsudek smrti, neboť krádež z veřejných prostředků je v Sovětském Svazu považována za nejtěžší zločin.

do ba a lid é

Franta Kocourek:

Na dně

II. Hledá se jedna koruna.

Nebyli jste nikdy při jídle v automatu zasaženi pohledem člověka, který se díval do vašeho talíře a na vaše čelisti, tvář přimáčkutou na skleněnou tabuli, oddělující sytící se od hladových? Kdo chce dovnitř, tam mezi lidí u stolů a stolků, musí mít klíč. Tím klíčem je — koruna. Jediná koruna. Víte, co je to koruna?

Koruna je talíř gulášové, dršťkové nebo hrachové polévky, mnohde i s chlebem. Koruna je dvacet deka prejtu a zbytků u Beránků s chlebem. Koruna jsou tři černá jelítka, pepřenky — a ještě vám zbude desetihaléř. Koruna — pěkné množství zbytků u uzenáří. Dostanete jich zrovna tolik, nakolik je citlivé srdce šéfa nebo prodavačky. Koruna znamená plné břicho a dojem, že svět je hezčí.

Myslíte, že je koruna malý peníz? Jen kdybych ji měl, myslil si Jechl, nahlížeje do ráje, ozářeného ostrými světly.

Vyčerpal v poslední době všechny možnosti opatření peněz. Postupně odnosil do zastavárny všechny své věci: prsteny, hodinky, fotoaparát, šaty, zimník, svrchník, prádlo.

Jako z udělání nepotkal Jechl v posledních dnech nikoho z bývalých přátel. Nehledal už místo — hledal jen korunu. Námaha potřebná k sehnání koruny vyčerpá energii tak, že nezbude síla ani čas na žádnou jinou činnost. Zadarmo je jenom smrt. I vysoce humánní ústavy, jako noclehárny, Armády spásy, automaty a hospody, chtějí od člověka ko-

runu, jak uvidíte. Jejich humanita je bezvadně vykalkulována.

Teď jdeme v patách muže, který shání korunu. Přesvědčil se, že povídání o snadném výdělku nošením zavazadel na nádraží, tak mile popisované v novinách, je bluf.

„Koukej zmizet, ty syčáku, než tě přerazím jako hada,“ uvítal první Jechlův pokus tohoto druhu koncesovaný posluha. Je zbytečné prodlévat u nádraží déle: jediné, co si tu nezavedený člověk může vydělat, je pár facek.

Jako sta jiných i Jechl měl poznat, že inteligence, pokud je napsána na obličej, je zbytečnou přítěží.

„Co bysme s váma na stavbě dělali?“ povídá polír. „Na takovou práci nejste zvyklej. Za hodinu byste se poroučel na hromádku.“

A tak začne to, čemu se říká „shánět“. To je profesionální výraz: žebrák nejde žebrat, ale shánět. Jechl tedy sháněl. Prozatím tomu říkal „vypůjčovat“.

Pořídil si soupis známých a vydal se na cestu. Tady koruna, tady dvě — a tamhle dokonce pětikoruna, kterou si bývalý přítel vykoupil vědomí, že udělal dobrý skutek. Posuzováno s technického hlediska, je to úctyhodný výkon.

„Tak pomalu otupuješ duševně. Začíná ti být všechno jedno. Pojem studu nahrazuje počet sehnanych korun. Co bys byl před rokem pokládal za vyloučeno — raději smrt než žebrat, byl bys tehdy zvolal s emfází — je dnes skutečností. Žebraš. Zatím u známých, ale přece žebraš. Už nejsi domyšlivý na svůj mozek. Vždyť není k ničemu. Nikdo jej nepotřebuje. Jen zbytečně tíží. Oč snadněji se dýchá primitivům v podobné situaci! A tak padá na tvůj intelekt rouška za rouškou. Charakter se udroluje jak zvětralá skála. Snad sama milosrdná příroda se stará, aby ses brzo srovnal s prostředím. Aby ses přiblížil k primitivům, kterým tak závidíš jejich klid.“

Posuďte dva rozpočty.

Jsou rozpočty, o nichž se debatuje v parlamentě. Předkládám vám dva rozpočty, o nichž se tam bohužel dosud nikdy nedebatovalo. A přece je na tyto rozpočty odkázáno v našem státě jistě více než milion občanů. Možná mnohem víc.

Slyšel jsem často říkat: „Ono to není s těmi lidmi tak zlé. Seženou dost peněz. Třeba takový kamelot. Má svých patnáct, dvacet, někdy i třicet korun denně. Ale to ne aby si to rozdělil a vystačil — ne. On to musí hned utratit.“ Nesmí se zapomínat, že je velký rozdíl mezi člověkem, který má na příklad šest set korun měsíčně — a nezaměstnaným, který sežene — dejme tomu průměrně po dvaceti korunách denně také těch šest set za měsíc. To jsou ovšem velké výjimky. Dnes takové průměry klesají na šest, sedm korun denně. Zdánlivě je na tom nezaměstnaný s takovým výdělkem stejně — ale ten šestistovkový zaměstnaný proletář je na tom o hodně lépe než i ticíkorunový buržoa, který stluče svou tisícovku po dvou, pěti a deseti korunách za měsíc.

Tady začíná relativita. Má-li někdo šest set korun měsíčně, zaplatí za byt osmdesát, nejvýš sto korun měsíčně — předem. Jsou také a ne právě zlé byty za padesát, šedesát korun měsíčně, na příklad v Liboci, Podbabě, Chodově. To je koruna šedesát šest až tři koruny třiatřicet denně za byt. Obědy — a slušné — si předplatí na měsíc za sto dvacet korun. Snídaně — čtvrt litru mléka a dva chleby — za devadesát haléřů, je dvacet sedm korun za měsíc. A konečně večere — po třech korunách, činí devadesát korun. Počítejte se mnou:

byt	Kč 80.—
obědy	Kč 120.—
večere	Kč 90.—
snídaně	Kč 27.—
Celkem	Kč 317.—
Příjem	Kč 600.—
Zbývá	Kč 283.—

To je po zaplacení bytu a celého zaopatření devět korun padesát haléřů denně na přilepšenou, kavárny, divadlo, kouření, kino, prádlo, obuv, šaty. Protože zaměstnaný pracuje od osmi do dvanácti, potom jde k obědu a vrátí se do práce, v níž zůstane ode dvou do šesti a někdy i déle, nemůže oněch devět korun padesát utratit mezi dnem. Na utrácení mu zbývá jen večer. Když je to rozumný mládenec nebo správná dívka, jde do kina za dvě koruny — jsou ve vnitřní Praze biografy se vstupenkami za korunu třicet — Beseda, Sibír, U Vejvodů, Alma. Lístek k stání v divadle také nestojí víc, ovšem na galerii. Nebo posedí při černé kávě v kavárně. Jsou v Praze velmi slušné kavárny, s mnoha novinami i obrázkovými časopisy, kde černá káva stojí korunu padesát: Beránek, U červeného orla v Celetné ulici, Šálkova na Karlově náměstí a Vavřínova na hlavní poště v Panské ulici a jiné.

Náš zaměstnaný má byt. Může zůstat doma, chce-li. Vypůjčit si z knihovny knihu a číst. Má možnost užít kultury, zábavy i jiného rozptýlení za dvě koruny denně a sedm korun padesát mu zbude na ošacení, prádlo a obuv. Ba i ten luxus, namluvit si skromnější děvče, si může ten šťastlivec dovolit.

Podívejme se ale na nebydlícího nezaměstnaného.

Pravda, příjem přibližně stejný. Jenomže roztrhaný na mnoho položek. Prožijte s ním jeden den: sežene ráno tři koruny. A hned jednu vydá za snídání — za stejnou snídání, jako jeho kolega s pevným příjmem. Shání dál. Sežene nové tři koruny. Se zbylými dvěma korunami si zaplatí nocleh Armádě spásy. To dělá pět korun. A nemá ze šesti dosud sehnaných korun nic. Snídal sice čtvrt litru mléka a dvě housky, než však těch šest korun sehnal, má rádně vytráveno. Shání dál. Sežene deset korun. Jde na polévku. Ta stojí korunu, dva chleby — korunu padesát. U uzenáře utratí dvě až tři koruny. Deset deka tlustého od šunky, dva chleby, nebo čtyři vuřty, chleba, anebo patnáct deka reklamního salámu a chleba, nebo deset deka sekané a chleba. Bohatší výběr lahůdek nebývá. Jistě však pochopíte, že tohle za pořádný oběd nevydá. Je poledne. Byl stále na nohou, utratil jedenáct korun — a má zase hlad. Podaří se mu sehnat opět čtyři koruny. Jde, koupí si zorky, sirky a jednou za tři dny papírky na „čiky“, čili na špačky. To je korunu sedmdesát. Ve tři ve čtyři hodiny má zase vytráveno, nezapomeňte, že musí stále běhat, aby své koruny sehnal. Nechte ho projít kdekoli a v čemkoli řekněme tři koruny. Je unaven. Co s časem? Bloumat na ulici není příjemné. Má-li svého „cejna“ (dvacetikorunu) už uloveného, má lítání až nad hlavu. Sedne si. Kam?

Na nádraží? Tam občas perlustrují. Nemá-li pevné bydliště, kouká z toho čtyřka a potulka. V lepším případě jenom vyhazov z nádraží. Není-li však pražským příslušníkem, přijde po čtyřce Fišpanka — šup — a je z toho ostuda v domovské obci. Tak se totiž matička Praha zbavuje nežádoucích nezaměstnaných dětí. Když je hezky, jde to na Štvanici, v parku, nebo na Císařské louce. Ruku na srdce: vydrželi byste to vy? Vysedávat jen tak. A co když prší? Nebo mrzne? Náš nebydlící se zdvihá a jde jinam. Ale to už stojí peníze. Má-li slušné šaty, je-li opatřen čistým prádlem a nepáchne-li noclehnou, sedne si do kavárny. Tam může sedět do večera za korunu padesát. Nemá-li však šaty ucházející, jde do hospody, kde se na jeho zevnějšek tolik nehledí. Hospoda má jednu vadu. Zkuste to, sedět při jednom pivě do večera. To tedy nejde. Jde do kina — ale tam zabije jen dvě hodiny. Tím však odpadne večere. Nebo se navečeří, ale pak zas musí až do otevření noclehnárny courat venku. Zbývá-li mu teď padesát haléřů nebo až dvě koruny, nemyslíte, že za celý den na ulici má tisíc svodů, aby ty dvě koruny utratil?

A teď vám to spočtu.

1.— Kč snídane
5.— Kč Armáda spásy
1.50 Kč polévka v automatu
3.— Kč uzenář
1.70 Kč kouření
3.— Kč jiné jídlo
2.— Kč kavárna
2.— Kč večere

19.20 Kč

nebo:

1.— Kč snídane
5.— Kč Armáda spásy
5.— Kč oběd
1.— Kč kouření
1.40 Kč pivo
2.50 Kč večere

19.40 Kč

Ale předpokladem těchto příjmů a tohoto rozpočtu je, že to všechno klapne. Stává se však, že je půlnoc a chybí ještě koruna na nocleh. To by člověk třeba brečel, když se oči zavírají, běháním zapažené nohy pálí — to je hrůza. A tak byste poznali, že je velký rozdíl, žít za šest set korun, které dostanete na prvního, nebo které stlučete po korunkách. Nikdy nemáte tolik pohromadě, abyste si alespoň na týden zaplatili kout, kde byste měli své mýdlo, kartáček na zuby, kartáč na boty, na šaty, krém a knihu. A kde byste byli policejné hlášení, abyste mohli vykonávat svá občanská práva.

Zmínil jsem se o knize, ve spojení s kulturním požitkem. Představte si inteligenta, který míval svou knihovnu a byl zvyklý číst. To všechno odpadne. Knihy střelí, na zálohu do knihovny nemá. I kdyby měl: legitimace se dostane jen na konskripční list. A on je bez bytu.

N o c v A r m á d ě s p á s y .

Dnes jdeme spat do Armády spásy.

Bývalý nevěstinec na Betlémském náměstí byl zakoupen pro tyto bohubilé účely. Na budově visí velké nápisy:

ARMÁDA SPÁSY
DOMOVINA PRO MUŽE

Připojili jsme se k hloučku netrpělivých čekatelů. Je před pátou hodinou odpoledne. Nocleh, při sychravém počasí, jako dnes, je nutno předem si zajistit. Večer by mohlo být pozdě.

V hloučku se vášnivě debatuje. Dlouhý Vojta, jehož živnost je omývání automobilů na stanovištích, se prudce pře o emigrantský problém. „Koukejte, kluci. My tady všichni chcípáme hladem. A do emigrantů se cpou takový těžký prach.“

Jeho soupeř, rozhořčený jako křeček, protestuje. „Dyž to cpali do Rusů, tak ti to bylo recht, to si držel hubu. Já sem pro to, aby to vypráskali všechno.“ Toto mínění pronesl autoritativním hlasem Karel, takto prodavač „Za korunu podrobný plán Prahy s panoramou!“

Více vpředu hloučku se nepěstovala ani zahraniční, ani domácí politika. Hovor se týkal otázek speciálnějších: je lepší dostat se ke „krajzák“ (krajský trestní soud) na Pankrác, nebo k okresu na Karlovo náměstí? Spor byl rozřešen, pokud jsme mohli zaslechnout, ke spokojenosti obou stran: oboje má své přednosti.

Vrata A. S. se otevřela. Pět hodin.

Houf zájemců se nahnul k okénku v průjezdě. Službu konající úředník byl zaplaven hlasitými žádostmi: „Mně dejte třináctku!“

„Mně taky!“

„Mě na osmnáctku nedávejte, já tam nechci!“

Resolutním posunkem si úředník zjednal ticho. Vzal žadatele pěkně po pořádku. U starých se dlouho nezdržoval. Také Jechlovi vydal okamžitě lístek s kuponem označujícím lůžko. Za mě se přimluvil jako za kamaráda a tak jsem dostal lůžko vedle něho. Zaplatili jsme každý pět korun, ale lehnout jsme si ještě nesměli. Teprve v sedm hodin se otvírají sály.

Abychom nemusili opustit budovu, koupili jsme si bloky do jídelny. Bílá káva za korunu, housky po dvaceti pěti haléřích, večere po třech korunách až po pěti. Jídlo bylo dosti

dobře upravené. Ani cenou, ani jakostí se nijak zvlášť nelišilo od normálních restaurací. Rozdíl byl jen v tom, že se v jídelně nesmí kouřit — a pít lze jen ovocné šťávy. Jídelna byla poloprázdná. Většina návštěvníků si blahopřála k tomu, že vůbec sehnala pětikorunu na nocleh A. S., ještě k tomu večere A. S., to byl přílišný luxus.

Sedm hodin. Teď se už smí do ložnic. Jsou ve třech patrech nad sebou. Pokoje jsou rozděleny na pěti, šesti a sedmikorunové. V zařízení rozdíl není. Jen v počtu postelí: sedmikorunové pokoje mají tři lůžka, šestikorunové pět lůžek, v pětikorunových je postelí dvacet pět.

K zařízení patří kromě postelí také tabulka s nápisem: „kouření policejně zakázáno“ a tabulka s nápisem náboženským: „Bůh naše spása“. Železná postel má drátěnou vložku. Matrace, prostěradlo, vojensky tvrdý podhlavník, povlečenou houni a slabý polštářek. Aby se povlaky neztrácejí, jsou do nich vetkány místo vzorku kolem dokola nápisy „Armáda spásy“. Ze zadního čela postele vybíhá železný věšák na šaty. To je vše.

Osazenstvo noclehárny se skládá ze dvou kategorií. Jedni si nocleh platí sami, ze svých prostředků, druhí sem přicházejí, v ruce místo peněz poukázky některé sociální instituce. Těchto je mizivý počet. V nakládání se jmenovanými kategoriemi nocležníků byste viděli nápadný rozdíl. U platících se předpokládá, že nemají vši. Spáči na poukázku se musí podrobit prohlídce prádla a těla.

Současně s námi přišel na poukázku německý emigrant. Člověk, který podle vzhledu ještě nedávno zažil lepší časy. Protože dobře nerozuměl, a viděl, že ostatní jdou nahoru k ložnicím bez překážky, odepřel podrobit se prohlídce. Toho použil pan úředník k tomu, aby si zařadoval.

„Dejte to sem“, řekl emigrantovi a vzal mu poukázku na nocleh z ruky.

„Když je nařízena prohlídka, musí se každý podrobit. My si naši Domovinu zavšivit nedáme.“ Načež následovalo energické: „A ven!“

Emigrant nerozuměl. Když pochopil, oč jde, byl ochoten podrobit se prohlídce. Marně se dovolával toho, že je to nedorozumění. „Ven, ven!“

Jsme už uvelebeni na své posteli. Zábava před spaním byla živá. Hned vedle nás se usídlila kolonie kamelotů, kteří jsou tu stálými hosty a mohou si dokonce dovolit spát na dluh pod střechou této nábožné společnosti, dbající přísně na dobrý mrav a placení. Vedoucím motivem rozhovoru kamelotů se stal spor o to, zda jsou na prodej výhodnější časopisy Melantricha nebo Poledního listu.

Pomalu jsem usínal na nezvyklém loži, zatím co přítel Jechl spal už spánkem spravedlivých.

Ve čtvrt na osm ráno přišel pán se zvonkem, jako mívají před válkou popeláři, zazvonil a řekl: „Dobré jitro“. To znamenalo vstávat, umýt se a vypadnout. V osm hodin přišel „Sociální případ“ stlát. Postele se zastýlají okamžitě, na větrání není kdy.

„Tak tohle máš tu hygienu za pětikorunu“, povídá Jechl, když jsme opustili Domovinu A. S. pro muže. „Na to nedáváme jen my, nocleháři. Na to nadávají i zaměstnanci. Mají toho plný zuby. Dělat od rána do večera za dvě stě korun měsíčně, zaplatit si pensijní a nemocenskou a v neděli si platit i stravu — to je trochu málo. A to nejsou u Armády spásy ti nejhůř placení. Máš tady taky takový, kterým říkájí

„sociální případy“. Ti ovšem plat nemají. Dostávají jen podporu. Pětadvacet korun týdně. Aby si neodvykli dělat, mají práce zrovna tolik, jako řádný zaměstnanec. V neděli samozřejmě taky jíst nedostanou. Co je to platný, když i tohle je lepší, než být jen tak na ulici.“

„Když to tak vezmeš“, uvažoval Jechl při zahýbání na Perštýn, není to jen hříčka slov beze smyslu, že zkratka Akciová společnost je stejná jako zkratka Armády spásy. A. S. A. S. Ostatně o Armádě spásy jako o podnikateli může povědět hodně pracovní soud. Jsou tam jako doma.“

dopisy

Proč jsou naši mladí tak bez naděje

Vážená redakce!

Napsal jsem do „Přítomnosti“ článek o tom, že je nezbytné, aby naše politika se postarala o zainteresování a politické vzdělání mládeže, chce-li, aby se mládež zúčastnila politiky s aktivním zájmem a věcnou pozitivní kritikou. V minulém čísle mi namítá studující medicíny pan Jan Müller, že ne nedostatek zainteresování o politiku, ale nedostatek plánu pro vybudování lepší budoucnosti jest příčinou beznadějnosti mládeže. Praví, že bychom dovedli snést ještě větší bídu a nezaměstnanost, kdybychom věděli, že jde o dobu přechodnou a že se něco velkorysého podniká. Tu jsme u jádra věci: pan Müller a jiní mladí lidé čekají, až se něco bude podnikat (t. j. až někdo něco bude podnikat, co mladé strhne k práci a odříkání), a staří čekají, až mladí přijdou s něčím novým a velkorysým, co staří uznají za přijatelné. Jedni čekají na druhé. A tu bych se pana Müllera rád zeptal: věří skutečně, že generace dnes vládnoucí je s to, aby změnila velkoryse tento společenský řád? A nevěří-li, proč se tedy obrací na ni s žádostí o plán? My po ní chceme něco docela jiného: předně, aby se neuzavírala kritice mladých a za druhé, aby jim sama tuto kritiku umožnila tím, že se postará o jejich politické vzdělání. Máme totiž oprávněnou obavu, že dnešní mladá generace, vyrostle-li v tak okázalém nezájmu o politiku, v jakém si libuje dosud, bude stejně málo schopna velkorysejších reformních činů jako politická generace nynější.

Politické strany se nestarají o to, aby mládež zainteresovaly, jsouce si vědomy, že beztak není jiné cesty k politickému životu než jejich prostřednictvím. To jsme tu podrobněji rozvedli posledně. Možno však dodat: mladí lidé ve velké většině rovněž spoléhají na svůj faktický monopol, uvědomujíce si, že bez nich to časem prostě nepůjde. A nepřipravují se. Pan Müller vidí beznadějnost mládeže v neschopnosti starých dáti plán, my v nepřipravenosti mladých jakýkoliv plán navrhnouti i prováděti. Těžkopádnost starých se už sotva zásadně změní, nechť se tedy postarají aspoň o to, co celkem bez obtíží mohou ještě udělat: o přípravu mladých a jejich výchovu pro kritiku svého díla a pro vybudování lepšího řádu.

Váš

O. Weisl.

Půjčovna knih » MÍR « Praha II., Vladislavova 2
Palác Báňské a hutní

Nejnovější česká literatura, jakož i německá, anglická a francouzská

Vkusné, dobré dopisní papíry

KAREL KELLNER, PRAHA

VÁCLAVSKÉ NÁMĚSTÍ 61, U MUSEA
DLOUHÁ TR. 17, U STAROMĚST. NÁM.

Svět knih

KULTURNÍ ZPRAVODAJ

Roč. 4. Číslo

42

Otokar Fischer:

KÁMEN MLUVÍ. *)

*Křída nejsem a nejsem z křemene.
K ozdobě sotva vám budu.
Jaký jsem, tak vemte či nechte mne,
hranolů šluků nebo drůzu.*

*V slunci jsem ležel a z moře plul.
A třebaže dávno je tomu,
je na mne hořkost a chutná jak sůl
a duhou hrá lesk mého lomu.*

*Po dnešním vkusu sic není můj tvar.
Ani rád, jímž krystalisuji.
Jsem, jaký jsem. Ať drůza, ať
škvár,
ne po vašem: po sobě služi.*

*) Z nové sbírky „Poledne“.

F. X. Šalda:

NĚKOLIK MYŠLENEK NA TÉMA BÁSNÍK A POLITIK. *)

Výš než Gellnerovy intimní básně, podléhající příliš Heinemu, stavěl bych jeho lyriku politickou, která je nyní sebrána hlavně v třetí části jeho básnické pozůstalosti v I. díle Spisů. (Borový 1926.) V básni „Nikdy jsem boha neobtěžoval“ charakterizuje sám sebe Gellner jako anarchistu: „Jsem anarchista, ale nejsem vrah, jsem papírový jinoch revoluční.“ Tímto druhým veršem zřejmě si Gellner křivdí. Nebyl-li čím, tož ne papírovým jinochem revolučním. V pravdě je Gellner

*) Přetiskujeme zde ze stejnojmenné studie z posledního čísla Šaldova zápisníku partií o Gellnerovi.

zapeklitý strážlivec a skeptik životní, imunizovaný proti každé frázi a iluzi; a především veliký flegmatik, kterého nic nevyruší z klidu — a to je hlavní podmínka pro silnou satiru politickou. Gellner nefavorizuje nikoho ve svých útocích; s lhostejným klidem stroje zaznamenává trhaná gesta politické posunčiny všech stran. Lidé charakterizuje většinou jejich vlastními slovy, sám glosuje a kritizuje velmi málo — odtud veliká účinnost jeho satiry. Přece je v něm však kousek stranictví na ruby: zdá se mně, že se zálibou bere si na mušku sociální demokraty a jejich židovské vůdce, jakoby v něm ožil alespoň atom Weininger, který, ačkoliv žid, nenáviděl židů. Verš jeho je podivně strážlivý, úmyslně se vyhýbající každému reliedu, úmyslně otřelý, šedý, málo výrazný. Technika hodně primitivní; básně sdruženě rýmované dávají u něho obyčejně nejkomičtější efekty. Každá strofa je jakoby hromádka šterku; a básník vyklepává ji monotonně jakoby cestářským kladivkem. Myslí si: Aha, to je pod vozy na silnici. Ne, miláčku, to je kamení na tvou těžko chápavou hlavu. Způsob, jakým charakterizuje předválečného sociálně demokratického vůdce Bohumila Tlamu jako „muže s rostoucím srdcem“, je prostě klasický. „Bohu poručeno!“ Nuže předvedu vám tedy muže, ztělesněnou lásku samu, jménem Bohumila Tlamu. Myšlence žil všelidské, léčbě demokratické sociálních neduhů, jak to zvyk je soudruhů. Zastřelil, ach, jedině celý život chudně, trpčím a vyžděným přítělem byl velmi cenným. Volal, co mu stačil dech: „Proletáři zemí všech, spojte se!“ „Že taká byla láska v něm, tož učinila příroda

UP nábytek

PRAHA · BRNO · BRATISLAVA · PLZEŇ · KARLOVY VARY · ÚSTÍ N. L. · PARDUBICE · HRADEC KRÁLOVÉ · OLOMOUČ · MOR. OSTRAVA · OPAVA · KOŠICE · PŘEROV · NAPIŠTE SI O NÁŠ PROSPEKT

s ním zázrak ten: Srdce jeho každý den divotvorně vzrůstalo také fyziologicky nad obvyklý průměr lidský, až i vyplňovalo v časnou žití hodinu jeho břišní dutinu, že vypadal jako sud. Nežehral však na

osud. Žida, který dělá kariéru jako politik sociálně-demokratický a při všem marxismu nezapomíná na zděděné pudy zjištěné a prospěchářské, nakreslil britkou linii v básni „Z galerie revolucionářů“.

Franz Werfel:

ČTYŘICET DNŮ

(Román; přeložil Pavel Eisner; 992 strany, brožováno v jednom svazku Kč 95.—. Knihovna Nové Evropy „Nový Svět“ sv. 7. Vydal Fr. Borový.)

Werflových „Čtyřicet dnů“, tragédie malého národa, je kniha jediného osudu. Zosnována za autorova pobytu v Damašku v r. 1929, zobrazuje téměř problém odboje a utrpení pětitisícového arménského kmene a puncuje tuto otázku fabulačním uměním, hodným tohoto díla par excellence. Čas: čtyřicet dnů jednoho roku za světového revolučního čtyřletí. Místo: Musa Dagh, Hora Mojžíšova a antiochijské planiny západního syrského pobřeží nad Suedží. Téma?

Gabriel Bagradian, Armén, mladý archeolog a historik umění, prožije třidvacet let mezi životem západní Evropy. Zasilomován téměř, navrátil se se svou ženou, Francouzskou, a synem, čtrnáctiletým Štěpánem, ve svou zemi. Neodcizil se věcem národa. Cítí jeho vyvrženectví. Přenesl své kořeny a heroismem, který má akcent hluboké

mravní ražby, lásky to k zemi, k jejím utrpením, obchvacuje nesmlouvavě každý svůj počín a napřimuje viru tohoto „národa mrtvých či smrti dotknutých“.

Turecká státní byrokracie a soldateska je dalekozraká. Našla bod, který svým reformismem zanítil vnitřní odboj. Arménské vojenské oddíly jsou odzbrojeny, vzaty s fronty, zbaveny veškeré aktivity; narychlo, dokud evropská politika neví si sama se sebou rady. Mohly by si vyzískat své právo. Obyvatelstvo je deportováno na mezopotamské pobřeží, nebylo-li pobito. Sedm osad pod Mojžíšovou horou zavzdorovalo. Gabriel Bagradian je vůdce. „Vyvedl je ze země vyhnanství... dal jim nesmírnou naději, ba jistotu života.“ Čtyřicet dnů v táboře uprchlíků v Damlažiku na planině Mojžíšovy hory je však jen čestnější cesta k zániku. Tato „válka slabých“, již Werfel jemně komplikuje pobočným osudem Bagradianovy ženy a jejího soukmenovce, toto herojství, narušené vnitřní vzpourou, má za epilog rozvedený nadpis třetí knihy díla. „Zánik — záchrana — zánik“. Barbarská turecká přesila je po řadě ztracených vítězství odvolána z ohle-

dů na evropské mocnosti. Stížení infekcí, nemocí, hladoví a rozdrání uprchlíci se zachraňují na francouzských parnících. „Zlo se stalo jen proto, aby byla možná milost boží.“ říká nezlomený stařešina, arcikněz Ter Haigasun. Ale Gabriel Bagradian se ke své zemi vrací. „... chtělo se mu do smrti.“ A pozdě povšimnut a pohřešovan vysvobozenými soudruhy, hyne pod tureckou brutalitou — sám na Mojžíšově hoře — blízko svého padnutého syna.

Vpravdě, jinou básnickou interpretaci našel si Werfel. Sám nejbližší realitou typický déracině, je svým hlubokým objektivisacím uměním duch laskavý a omilostňující, je sensitivní zasvěcenec života. Není u něho citových postranností a denní pomíječnosti. Jeho koncepce je salambovsky vznešená: umění výsostného zrodu; tvořící; nepolemisující. Takhle věci nazírá a ne jinak. Vezměte a zkoumejte postavu arménského arcikněze Tera Haigasuna; prorok a stoik, nepostizený přes všechny nezdravé ústrky „kismetem“, touto orientálskou trpností. S jakou úporností, s jakou pascalovskou hrdou milostí

nese své dobrovolné vyhnanství: poznáním a biblickou asiatskou moudrostí povznáší se nad svou bídu. A zvažte nejjemnějším pákovím typ dobráčka, kreténa Kevorka nebo arménské dívky Iskuhi. Budete bezradni ve svých úsudcích, neboť v oněch typech je umělecká věrnost a delikátnost, přivedená téměř v přemíru básnickovým palčivým intelektem a empirií.

„Čtyřicet dnů“ Franze Werfela je dílo posvěcené básnickou statečností, která v sebe zapojila všechny harmonisující smysly a nervy. Není v ní ani quasi nacionalistických ani quasi náboženských záměrů. Ty v čistém smyslu jsou zde „přírodní skutečnosti“ a ne ideologií. Je to jen čisté vidění západní kulturovy zapomenutého skutečna; herojského utrpení pětitisícového národu, pozdravivšího se a vzmuzivšího se „až na konci života“. Je to fabule determinovaná biblickou přisností zvrucněná orientální náboženskostí. Byla napsána s jediným zřetelem: s hlubokým mravním obdivem jobovské kronice nemstěných asiatských generací.

Překlad Pavla Eisnera je dostatečnou zárukou. (pl.)

Henry Drummond & Co. LTD.
továrna jemných angl. látek
SHIPLEY (England)

ANGLICKÉ PÁNSKÉ LÁTKY

Z TOVÁRNY PŘÍMO

K V Á M
Prodej ve velkém i malém
Ceny: Kč 90.—, Kč 130.— za 1 m

Sklady a generální zastoupení
Emil Grodecký, Praha I,
Bílková 10 - Telefon 624-95

Vzorok na venek vyplaceně

zené poslouchaje vloze dal oddati se v synagoze. Dojemně starý rabín kázal, snoubenců kdyžtě ruce vázal: „Óche melóche: Ty jsi náš! jak praví prorok Jezajás!“ Těch dvou hebrejských slov je zde mistrně použito: dokreslují charakter.

Ale vrcholu básnické satiry dostoupil Gellner tam, kde se mu podařilo svůj silný zájem o sexus, svůj i cizí, který byl sám ústřední nerv jeho tvorby, naroubovat na politický peň. Tak v „Dechu budoucnosti“. Když byl bezděčným a nevrlym svědkem erotické scény mezi dvěma milenci v hotelovém pokojíku, obrátí to v ironický chvalozpěv na národní plodnost; a v apostrofě českého lva vyhrucuje pak sarkastickou pointu až za mez cynismu. „Vstal jsem a oblék' se, ač byl jsem zmořen, van budoucnosti na čelo mi dých'. — Ó, národe můj! Zdravý je tvůj kořen, a úrodná je půda rolí tvých.“ — „Zázračně klíny deer tvých úrodné jsou, a lúno jejich nezná únavy. Tví syni v srdcích lásku k vlasti nesou a lásku ke krásnému pohlaví.“ — „Můj národe! Pln křepkosti a síly překonáš slavně kruté zápsy. Zavlaje hrdě prapor rudobílý s lvem bílým, který má dva ocasey.“

Otokar Fischer:

POLEDNE.

Básně. Brož. Kč 15.—

V současné produkci lyrické převkypí nová básnická sbírka Otokara Fischera „Poledne“, nejen svým bohatstvím ideovým, ale i zásadním postojem básníka, jehož zvidavý a kritický pohled zabral hodně ze současné skutečnosti. Tam, kde se dnes básníci utíkají do samoty srdce, stojí Otokar Fischer přímo v přejích a na křížovkách přítomného života a jeho verše jsou zásadními odpověďmi básníka na ty nejmučivější otázky, které tato zmatená vřava a divoký proud událostí klade duchu kriticky vyhraněnému a básnicky zralému. Jako nikdo druhý dovede básník, znásobený vědcem, způsobujícím onen zvláštní zorný úhel a jistotu jeho básnického zraku, vyslovit konkrétně své poznání a postoj k světu, v čistém a melodickém krystalu verše.

„Je mělké podvodnosti věk“, zdůrazňuje O. Fischer na jednom

místě své sbírky a opakuje to jasně zejména v oddílu „Z evropských žalmtů“, kde své pohrdání dobou pahrdin, mělkosti a duchovní prázdnoty, vyslovil jeden z nejstatečnějších básnických duchů, které máme. „K výškám se pni a rost' hloub, však zřej vždy šíře, jen šíř“, tak vyzývá sám sebe, vědom si své příslušnosti k rodu silných. A řekněte sami: Může být vyššího kreda básnického v době tak zmatené? a může být přiznání jasnějšího a statečnějšího v době, kdy lyrika opouští bojiště života, utíkajíc se do ulity srdce? Hle básník, který se nebojí pranýře, poslušen jedině „puzení ducha“, a básnického zraku, vidoucího plně a osudně celé soudobé drama. A nad to: „Poledne“ je básnická sbírka, jež intonována nad jiné intenzivním zážitkem skutečnosti. má i vyšší posvěcení básnické.

F. V. KŘÍŽ: SRDNATÁ MARÍNA. Příběh dětství. Fr. Borový, Praha. Žatva, sbírka hodnotné prózy. Svazek 7. Cena Kč 22.—

V době, kdy se mluví o „bíde české prózy“ a „románovém moru“, je kniha F. V. Kříže, odlišující se od běžného typu prózaické tvorby jak vnitřní náplní tak formální stavbou, skutečně pozoruhodné novum. Zlyřičtění prózy, po němž se ak často volá, rozvinulo se tu v plné míře, prodravši se novým utvářením látky ze zakletí obvyklé románové epiky.

Obsahuje tedy „příběh dětství“ vpravdě lyrickou píseň na hrdině mládí ve venkovském prostředí ji-homoravské krajiny s poli, lesy a loukami, jež kypí klidným životem a zmítá se vzruchem nenápadných událostí zdánlivě všedního rázu. Pro vnitřní duševní životní znamení příběh srdnaté Maríny, jímž romantická mysl venkován ukázala touhu všedního rovnoměrného života po hrte, první znatelný styk se životní skutečností a vědomí nárazu reality. Sama hrdinka příběhu poznala tento rozpor snu, jenž se tak utěšeně rozvíjel v usedlém životě venkova mezi prací a drobnými radostmi nedotčené prostoty, a někdy dravé skutečnosti. Teprve vstup loupežníků do této idylly vytrhne ji z atmosférické říše a připoutá ji hmatatelnou realitou k zemi. Snad si ani neuvědomuje, že zabíjí loupežníka, avšak touto udá-

lostí se usazuje v její duši jistota vlastní existence. Tento příběh neztělesňuje ani osudy charakteru a postav ani nehýří bohatstvím reální náplně, ale tryská z něho ozvušší a nálada krajiny, jejíž duše tu jasně mluví, melodická sugestivnost dýše z osvěžující síly lyrismu, jenž prolíná dramatickou životností zrození duše v mladé bytosti, na niž se tu vše soustředilo.

Není tedy v tomto příběhu spleti dějů a událostí. Epický lyrik — snad se zdá toto pojmenování paradoxem — rozleptal obvyklou přežilou architekturu prózy. Apostrofováním hlavní osoby usměrnil lyricky tok epického děje, jenž by se jinak rozlil v celé své šíři. Dosa-huje tím zhuštěnosti, svěžesti i bezprostřednosti, opravdové poesie v próze. Tato výprava za formálním výbojem zvyšuje úspěch opravdu zdařilého dílka.

EDICÍ RUD. TĚSNOHLÍDKA, vybranou, nikoliv soubornou, přistoupilo nakladatelství Fr. Borového k pietní akci, již je zesnulému básníku, romanopisci, povídkáři a žurnalistovi povinna česká kulturní veřejnost. V povaze Těsnohlídkově stýkalo se podivným způsobem mnoho kontrastů. Lásky k životu, jež sám pak od sebe dovedl odvrhnout, smysl pro humor, sokolská statečnost a vytrvalost v záměrech a proti tomu zase neurastenická plachost a různé jiné chorobné květy samoty. Tento muž, podivně nepřítomných očí, byl jakoby předurčen k martenovské výlučnosti a morbidnosti, ale přes to se ve svých pracích literárních a žurnalistických zabýval nejraději lidmi nejprostšími, primitivní periferijní kastou, s nejobecnějším to materiálem soudních přelíčeni. Tento soudnickář Lidových novin nesetřval na dráze, již nastoupil svými Neniemi a Květy v jíní, a naopak, čím ho život krušil tíživěji, tím úsilněji se k němu obracel a připínal. Od lyrických a narcistických zpovědí svých prvních knih dostal se tak k hermannovským nebo nerudovským pohledům do cizích osudů a z toho důvěrného seznámení s brněnským předměstím vznikly jeho velké románové celky, dvousvazkové Poseidon, Příběhy Potochlenovy, Kolonia Kutejsk a Vrba zelená. Těmito zčásti už populárními pracemi byl zahájen soubor díla Těsnohlídkova. K nim přidruží se pak dva svazky Těsnohlídkových povídek, dialogů, a dramatických pokusů (Nenie, Dva mezi ostatními, Květy v jíní a fragment dramatu Paví oko), jeho kniha veršů, v níž jistě vynikne významný lyrický přínos Těsnohlídkův, (Den a nová kniha lyriky, nazvaná Rozbitý stůl, dosud v celistvosti nevydaná) a výbor z jeho prací pro mládež, mezi nimi Lišku Bystroušku, článků novinářských, soudnické, kursiv a eulletonů, uspořádaný tak, že bude přihlíženo toliko k pracím pro Těsnohlídku nejprůkaznějším. Bude tedy toto vydání souborem, jenž sice věci literárně podstatné shrne v úplnosti, ale věci psané ad hoc kriticky zhodnotí a prosije. Soubor jeho vybraných spisů byl zahájen románem „Kolonia Kutejsk“. Celé dílo Těsnohlídkovo vyjde v sešitech. Jednotlivé sešity o 32 stranách budou vycházeti v pravidelných luháčích čtrnáctidenních po Kč 2.50. Budou tištěny na pravém anglickém pákové lehkém papíře, v dokonalé grafické úpravě a v obálce vyzdobené dřevorytem Cyrila Boudy.

VIDEŇSKÝ TISK O LETOŠNÍ PREMIÉRE LANGROVA „VELBLOUDA“ V AKADEMIETHEATRU.

Obratnou rukou vybral František Langer „Velblouda uchem jehly“, kus, který se nazývá veselohra, ale v každé scéně dokazuje zřetelně, že je psán básníkem. Vypráví se tu se vším pohodlím a důkladností o kariéře malého Zuzky, která jde pěknou cestou z domovského obydlí v soueterénu vzhůru do prvního poschoďí, kde ji přijme s otevřenou náručí hezký mladý pán — který je nad to bohatý. I když bylo viděti tuto historii přechoť v rozmá-nitých obměnách, máme přece radost ze způsobu průřichtivosti ze srdce, jímž ji vypráví František Langer. Maluje své postavy, které pocházejí také poněkud z „Periferie“, sytými barvami, maluje je tak, jak je vidí prostý lid, a jak by rád, aby vypadaly. Chudoba je zmírněna prohnáním, s níž ji snáší Peštova rodina, vznešení lidé dostávají ironicky do žeber — a tak mohou býti všichni spokojeni. Stunde.

Veselohra, nikoliv v obrazech, nýbrž ve třech jednáních a při níž se člověk mohl také smáti. Zmoudřeli jsme mnohým utrpením a hroznými premiérami jsme se stali skromnými: včera to však dopadlo lépe, nežli se dalo čekat. Děj ovšem záleží v čirých nepravděpodobnostech: ale název odzbrojuje. Velbloud přece také neprojde snadno uchem jehly, ani bohatec snadno do nebeského království — lásky. Bohatec je tu velmi bohatý mladý muž, a zároveň druh velblouda, je trochu zanedbaný, více než ostýchavý, sotva mluví — avšak jeho srdce je dobré. Potká se se Zuzkou, dcerou pí Peštové a pana Pešty — těžko se to vypravuje stručně, jací jsou to zvláštní lidé, jací počestní dabáci.

Österreichischer Beobachter.

Langer patří k nejpoutavějším zjevům nového písemnictví, je zakoreněn v lidovosti, rozpíná však větve vždy jiným, převkypujícím směrem, někdy až do nebe. Mezi jeho pijany a pobudy, jeho restanci, pohodlnými, lehkomyšlnými děvčaty a strážníky je vždy nějaký podivuhodný světec, člověk s misio-nářstvím duše, jenž slyší shůry hlasy, pozouny a pátrá po „Andělich mezi námi“. (Tak se jmenovalo nejroztomilejší dílo Langrova.)

U velblouda, jenž prochází uchem jehly, je toto poslání pojato mnohem lehčeji, lidově lehce. Zuzka, statečné chudé děvče, ukazuje bohatým, jak si vyhrnou rukávy na život. Nosí také takovou milou langrovskou korunku a září energií, životností, dobrotou a věrností. Tolik, že se před ní sklóní nejen její — méně jadrný — poklad, nýbrž dokonce i její milionářský tchán. Ovšem sociálně kritický spodní tón, jak nelze jinak u Františka Langra. Avšak přísada cukru je v této starší hře mnohem silnější nežli ve hrách dalších, které jsou originálnější a cennější. Tentokrát se dostanou všichni jistojisté do nebe lásky a milionů — velbloud projde tedy přece uchem jehly — a bohatce se přece dostane do království božního, které „je ve vás“ zásluhou Zuzky, nádherného děvčete ze sklepního bytu, která vše uvede do pořádku a stane se tak obračekkou srdce na víru. Nakonec dětské šatečky, otcovské požeňání, barvotisková poesie — jevíť by se stalo biografovým plátnem, kdyby nebylo duchovního koření Františka Langra, jeho typicky silné expozice a švihy, jímž uvádí lidové postavy. N. W. Tagblatt.